

AWEDIS ԱՒԵՏԻՍ

posłaniec niosący dobrą nowinę

Przy chaczkarach w całej Polsce Լեհաստանի խաչքարերի մոտ

WYDARZENIA | Tego-
roczny Dzień Pamięci
o Ludobójstwie Ormian
obchodziliśmy, mając
w oczach przerażające
obrazy z Buczy, Irpie-
nia czy Mariupola.
W tym kontekście
pamięć o wydarzeniach
sprzed 107 lat nabiera
jeszcze większego zna-
czenia.

ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ
Այս տարի Հայոց
ցեղասպանության
գոհերի հիշատակի
օրը նշեցինք՝ մեր
աչքերում ունենալով
Բուչայից, Իրպենից
և Մարիուպոլից
սարսափազդու
պատկերները: Այս
համատեքստում էլ
ավելի է կարևորվում
107 տարի առաջ
տեղի ունեցած
հրադարձությունների
հիշողությունը:

UCZESTNICY MODLITWY PRZY CHACZKARZE W KRAKOWIE. FOT. GOHAR KHACHATRYAN
ԿՐԱԿՈՎԻ ԽԱՉՔԱՐԻ ՄՈՏ ԿԱՅԱՑԱԾ ԱՂՈՐԹԻ ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԸ: ԼՈՒՍ.՝ ԳՈՀԱՐ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Eksterminacja Ormian, do-
konana przez Turków w Im-
perium Osmańskim w latach
1915-1923, rozpoczęła się
24 kwietnia 1915 r. od maso-
wych aresztowań ormiańskiej
inteligencji. Ofiarami pierw-
szego w XX w. ludobójstwa by-
ło 1,5 mln Ormian. Turcja do
dziś zaprzecza tej zbrodni.
Uroczystości upamiętniające
ofiary Ludobójstwa Ormian od-
były się w całej Polsce. W War-

szawie na skwerze Ormiańskim
na Sadybie zgromadzili się
członkowie społeczności or-
miańskiej, reprezentanci orga-
nizacji społecznych oraz przed-
stawiciele polskich władz. Po
modlitwie, którą poprowadził
ks. archimandryta Taron Ghu-
likyan, duszpasterz Apostol-
skiego Kościoła Ormiańskiego
w Polsce, nastąpiło złożenie
kwiatów pod chaczkarzem.

Dokończenie na str. 2

1915-1923 թթ. Օսմանյան կայսրությունում թուրքերի
կողմից իրականացված հայերի բնաջնջումը սկսվել
է 1915 թ. ապրիլի 24-ին՝ հայ մտավորականության
զանգվածային ձերբակալություններով: 20-րդ դարի առաջին
ցեղասպանությանը զոհ են դարձել 1,5 միլիոն հայեր:
Թուրքիան առ այսօր հերքում է այդ հանցագործությունը:
Հայոց ցեղասպանության գոհերի հիշատակին նվիրված
միջոցառումներ են տեղի ունեցել Լեհաստանի ողջ
տարածքում գտնվող խաչքարերի մոտ: Վարչապետը
Սադիբայում գտնվող Հայկական պուրակում, հավաքվել
էին հայ համայնքի անդամներ, հասարակական
կազմակերպությունների և լեհական իշխանությունների
ներկայացուցիչներ:

Շարունակությունը՝ էջ 3

Order dla prof. Krzysztofa Stopki

WYDARZENIA | Przewodniczący Rady Fundacji
Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich prof. dr
hab. Krzysztof Stopka został odznaczony Krzy-
żem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Uroczystość odbyła się 30 ma-
ja w Pałacu Prezydenckim
w Warszawie. Historyk i ar-
menolog, profesor nauk hu-
manistycznych w zakresie hi-
storii, znawca dziejów Ormian

i Kościoła ormiańskiego w Pol-
sce otrzymał odznaczenie za
wybitne zasługi w pracy badaw-
czej i na polu dydaktycznym.

Dokończenie na str. 3

PROF. KRZYSZTOF STOPKA. FOT. MARIA
OHANOWICZ-TARASIUK

ԻՊՐՈՏ. ԲԵՒՇՏՈՏԻ ՍՏՈՊԿԱ: ԼՈՒՍ.՝
ՄԱՐԻԱ ՕՀԱՆՈՎԻՉ-ՏԱՐԱՍԻՈՎԻՉ

Շքանշան պրոֆ. Քշիշտոֆ Ստոպկայի համար

ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐ | Լեհահայոց մշակույթի
և ժառանգության հիմնադրամի խորհրդի
նախագահ, պրոֆեսոր դոկտոր հար.
Քշիշտոֆ Ստոպկան պարգևատրվել է
Լեհաստանի Վերածննդի շքանշանի
Ասպետական խաչով:

Արարողությունը տեղի է ունեցել մայիսի 30-ին Վարչապա-
յի նախագահական նստավայրում: Պատմաբան և հայագետ,
պատմության բնագավառում հումանիտար գիտությունների
պրոֆեսոր, Լեհաստանի հայ համայնքի և հայ եկեղեցու
պատմության գիտակ Քշիշտոֆ Ստոպկան մրցանակ է
ստացել գիտահետազոտական և դիդակտիկ բնագավառում
ունեցած ակնառու վաստակի համար: *Շարունակությունը՝ էջ 2*

Od redakcji

Drodzy Czytelnicy!
Jak co roku 24 kwietnia przy chaczkarach w całej Polsce zebrali się członkowie społeczności ormiańskiej, żeby uczcić pamięć ofiar Ludobójstwa Ormian, dokonanego w Imperium Osmańskim w latach 1915-1923. Uroczystości upamiętniające wydarzenia sprzed 107 lat odbywały się w bolesnym kontekście wojny na Ukrainie oraz wzrostu napięcia wokół Górskiego Karabachu, gdzie doszło do naruszeń rozejmu przez stronę azerbejdzańską, która – obok zbrojnych prowokacji – prowadzi jednocześnie działania wymierzone ludność cywilną. Więcej o charakterze 44-dniowej wojny i losach tamtejszych Ormian piszemy w relacji z sesji armenistycznej, jaka odbyła się na Uniwersytecie Wrocławskim z okazji obchodzonej w tym roku 30. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Republiką Armenii a Rzeczpospolitą Polską. Znajdą tam Państwo m.in. szerokie sprawozdanie z badań prowadzonych przez polskich naukowców wśród uchodźców z Arcachu.

Kontynuujemy na naszych łamach obchody Roku Łukasiewicza. Zgodnie z zapowiedzią publikujemy wakacyjny przewodnik „Śladami Łukasiewicza”, w którym w porządku alfabetycznym opisujemy najważniejsze miejsca związane z życiem i pracą wynalazcy lampy naftowej. Może uda się je odwiedzić jeszcze tego lata?

Do polecenia mamy również wiele interesujących lektur. Rozpoczynamy bowiem cykl artykułów prezentujących przegląd najważniejszych obcojęzycznych prac poświęconych historii i kulturze Ormian.

Bardzo dużo miejsca w tym numerze poświęcamy wreszcie relacjom i zapowiedziom różnych wydarzeń społeczno-kulturalnych. Widać, że po pandemicznej jeszcze zimie, wiosną życie organizacji ormiańskich w Polsce wyraźnie się rozbudziło. Życząc udanych wakacji, liczymy, że lato dla społeczności ormiańskiej będzie równie urodzajne.

Redakcja

Շքանշան արոՖ. Քշիշտոֆ Ստոպկայի համար

Շարունակություն 1-ին էջի
Արարողությունը տեղի է ունեցել մայիսի 30-ին Վարշավայի նախագահական նստավայրում: Պատմաբան և հայագետ, պատմության բնագավառում հումանիտար գիտությունների պրոֆեսոր, Լեհաստանի հայ համայնքի և հայ եկեղեցու պատմության գիտակ Քշիշտոֆ Ստոպկայն մրցանակ է ստացել գիտահետազոտական և դիդակտիկ բնագավառում ունեցած ակնառու վաստակի համար:

«Ավետիսի» էջերում, հայկական միջավայրում պրոֆեսոր Քշիշտոֆ Ստոպկային ներկայացնելու կարիք չկա, սակայն արժանիքներն ու երախտագիտությունն ընդգծելը երբեք բավական չէ: Պրոֆեսորը հայերի պատմությունն ուսումնասիրող և նկարագրող ամենահարգված գիտնականներից մեկն է, ով բարյացակամորեն արձագանքում է օգնության խնդրանքներին և չի հրաժարվում մասնակցել պաշտոնական միջոցառումներին: Նա բազմաթիվ գիտական և գիտահանրամատչելի հոդվածների հեղինակ է, Լեհաստանի հայկական սփյուռքի պատմությունը հիշատակող լայնորեն ընթերցվող գրքերի համահեղինակ և հեղինակ: Նշենք միայն Լեհահայերի մշակույթի և ժառանգության հիմնադրամի կողմից հրատարակված «Հայկական Վարշավա» և «Հայկական Լեհաստան» հրատարակությունները, որոնք երկուսն էլ արժանացել են հեղինակավոր KLIO մրցանակին: Ներկայումս նա ղեկավարում է «Լեհահայերի պատմության հուշարձանները» հնգամյա հետազոտական նախագիծը, որն իրենից ներկայացնում է Լեհաստանի հայերի պատմությանը նվիրված օտարալեզու աղբյուրների յոթ հատորների խմբագրումը: Այդ նախագծի շրջանակներում մինչ այժմ պրոֆեսորը թարգմանել և

խմբագրել է «Լվովի հայկական համայնքի յասսիսները 1598-1638 թթ. հայ-դիսադերեն լեզվով» և «Լվովի հայկական տաճարի 1635-1732 թթ. մետրիկան» (Մարչին Լ. Մանսկու հետ միասին):

Նա, պրոֆեսոր Անդժեյ Ա. Ժիեմբայի հետ, Լեհաստանում հայկական մշակույթի հետազոտությունների կենտրոնի համահիմնադիրն է: 2019 թ. հիմնադրված հաստատությունը հոգ է տանում լեհահայերի պատմությամբ և մշակույթով զբաղվող գիտնականների նոր սերնդին: Նրա ջանքերի շնորհիվ 2010 թ. լույս տեսավ «Լեհահայեր» ամենամյա պարբերականը՝ լեհահայության պատմությունը նվիրված առաջին լեհական գիտական ամսագիրը:

1981 թվականից պրոֆեսոր Ստոպկայն կապված է Յագելոնյան համալսարանի պատմության ինստիտուտի հետ, որտեղ ներկայումս ղեկավարում է Մշակույթի պատմության, Պատմության օժանդակ գիտությունների և Արխիվագիտության ամբիոնը: 2004-2011 թթ. զբաղեցրել է Յագելոնյան համալսարանի արխիվի տնօրենի պաշտոնը: 2012 թվականից ղեկավարում է Յագելոնյան համալսարանի Collegium Maius թանգարանը: Եղել է վեց դոկտորական, 54 մագիստրոսական և 17 լիցենցիատական աշխատանքների խորհրդատու, ինչպես նաև երեք հաբիլիտացիոն և յոթ դոկտորական ատենախոսությունների գրախոս:

Լեհաստանի Վերածննդի շքանշանի Ասպետական խաչը պրոֆեսոր Ստոպկայի ստացած առաջին պետական մրցանակը չէ: Մշակույթի և ազգային ժառանգության նախարարի կողմից 2017 թ. պարգևատրվել է «Zasłużony Kulturze - Gloria Artis» մեդալով: Պարոն Պրոֆեսորը, շնորհավորում ենք և ուրախ ենք, որ Դուք մեզ հետ եք:

Խմբագրություն

W skrócie

KONSUL HONOROWY

Decyzją Ministra Spraw Zagranicznych Republiki Armenii 12 kwietnia 2022 r. Hraczja Bojadżjan został ustanowiony Konsulem Honorowym Republiki Armenii na obszar województwa śląskiego z siedzibą w Zabrzu. Uroczysta ceremonia otwarcia konsulatu odbyła się 28 maja w zabytkowej Kopalni Guido. W spotkaniu udział wzięli Ambasador Republiki Armenii Samvel Mkhrtychyan, przedstawiciele polskich władz centralnych i samorządowych oraz członkowie mniejszości ormiańskiej w Polsce. Podczas uroczystości Hraczja Bojadżjan, który jest również prezesem świętującego właśnie 10-lecie Ormiańsko-Polskiego Komitetu Społecznego, został uhonorowany Złotą Odznaką Honorową za Zasługi dla Województwa Śląskiego, nadaną przez Sejmik Województwa Śląskiego. Fot. Konsulat Honorowy Republiki Armenii/FB

ZNACZEK Z IGNACYM ŁUKASIEWICZEM

Z okazji 200. rocznicy urodzin Ignacego Łukasiewicza oraz 30. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między Republiką Armenii a Rzeczpospolitą Polską 31 maja 2022 r. w Armenii został wprowadzony do obiegu znaczek pocztowy o wartości nominalnej 160 AMD. Przedstawia on polskiego farmaceutę pochodzenia ormiańskiego, założyciela polskiego przemysłu naftowego i wynalazcę lampy naftowej. Autorem projektu znaczka jest Davit Dovlatyan.

POROZUMIENIE Z DAVOS

Polska Giełda Papierów Wartościowych (GPW) zakupi od Centralnego Banku Armenii (CBoA) 65,03 proc. udziałów w armeńskiej giełdzie Armenia Securities Exchange (AMX). Transakcja opiewa na prawie 8,5 mln zł. Porozumienie w tej sprawie podpisano w maju podczas Światowego Forum Ekonomicznego w Davos w obecności prezydentów Andrzeja Dudy oraz Wahagna Chaczaturiana. W wyniku transakcji GPW pośrednio obejmie kontrolę również nad centralnym depozytem papierów wartościowych w Armenii.

Przy chaczkarach w całej Polsce

Dokończenie ze str. 1

W swoim przemówieniu ambasador Republiki Armenii w Polsce Samvel Mkrtchyan mówił o niezłomnej woli i wytrzymałości narodu ormiańskiego. Podkreślił też zaangażowanie Republiki Armenii na rzecz przywracania sprawiedliwości oraz zapobiegania nowym ludobójstwom i zbrodniom przeciwko ludzkości.

W Dzień Pamięci o Ludobójstwie Ormian Mszę Świętą w obrządku ormiańskim w kościele pokamedulskim na warszawskich Bielanach odprawił ks. prof. Józef Naumowicz. – Niech postawa wielkich męczenników ormiańskich będzie dla nas wzorem wytrwania w wierze, miłowania i patrzenia na wszystko w świetle Zmartwychwstania – mówił w homilii duszpasterz ormiańskokatolicki w Polsce.

W Krakowie po Liturgii Zmartwychwstania Pańskiego, sprawowanej w kościele św. Mikołaja, ks. archimandryta Taron Ghulikyan pod chaczkarą znajdującym się na terenie świątyni poprowadził modlitwę za pokój w Armenii i na świecie oraz o pokój dusz niewinnych ofiar ludobójstwa.

Członkowie Towarzystwa Ormian Polskich we Wrocławiu w samo południe oddali hołd pomordowanym i zmówili modlitwę za ofiary przy chaczkarze obok klasztoru Ojców Dominikanów przy placu Dominikańskim. Podczas uroczystości poezję recytowały dzieci ze szkoły ormiańskiej im. Ignacego Łukasiewicza.

Z inicjatywy Związku Ormiańskiego w Gdańsku w Zaułku Ormiańskim przy kościele Świętych Piotra i Pawła odbył się Wieczór Pamięci poświęcony 107. rocznicy *Mec Jeghern*. Ormianie z Koszalina i okolic wraz z polskimi przyjaciółmi 24 kwietnia wzięli udział w obchodach Dnia Upamiętnienia Ludobójstwa na Świętej Górze Polanowskiej. Uroczystość zorganizowało Stowarzyszenie Ormiańskie „Mer Hajrenik” im. Arcybiskupa Józefa Teofila Teodorowicza.

Lokalna wspólnota ormiańska zebrała się na modlitwę również przy chaczkarze odświeżonym w 2018 r. przy kościele mariackim w Szczecinku.

W związku z obchodami Dnia Pamięci o Ludobójstwie Ormian 24 kwietnia na portalu internetowym tygodnika

„Niedziela” ukazał się wywiad z Garenem Nazarianem. Włodzimierz Rędzioch rozmawiał z ambasadorem Armenii przy Stolicy Apostolskiej o współczesnych cierpieniach Ormian w Górskim Karabachu.

W czas rosyjskiej agresji, gdy oczy całego świata zwrócone są na Ukrainę, Azerbejdżan po raz kolejny naruszył zawieszenie broni zawarte 9 listopada 2020 r. „Strona azerbejdżńska w celu zaostrezenia kryzysu humanitarnego w Górskim Karabachu bierze na cel ludność cywilną, wywierając presję psychologiczną i celowo zaktócając normalne funkcjonowanie infrastruktury regionu. Kontynuuje działania mające wyraźne przejawy polityki czystki etnicznej, licząc na to, że uwaga całego świata skierowana jest gdzie indziej” – powiedział Garen Nazarian, apelując do społeczności międzynarodowej o wprowadzenie mechanizmów, które mogłyby zapobiec nowej eskalacji walk i prześladowań. Całość wywiadu można przeczytać pod linkiem: <https://m.niedziela.pl/artykul/79872/Nie-zapominajmy-o-cierpieniu-Ormian-w->

Redakcja

W skrócie Լեհաստանի խաչքարերի մոտ Համառոտ

ARMENIA NA TARGACH KSIĄŻKI

Dzieła ormiańskich pisarzy klasycznych i współczesnych, prace poświęcone historii i kulturze ormiańskiej czy publikacje dotyczące dzisiejszej Armenii prezentowane były podczas odbywających się w dniach 26-29 maja Targów Książki w Warszawie. Stoisko Armenii w Pałacu Kultury i Nauki przygotowała Ambasada Republiki Armenii w Polsce we współpracy z Fundacją Polsko-Ormiańską Լեհ – Հայկական Հիմնադրամ. Niezwykle ważnym wydarzeniem była prezentacja ormiańskiego przekładu powieści „Prawiek i inne czasy” polskiej noblistki Olgi Tokarczuk, podczas której tekst czytali uczniowie szkoły języka, kultury i tradycji ormiańskiej działającej przy Fundacji Ormiańskiej – Armenian Foundation, Հայկական Հիմնադրամ. Stoisko odwiedzili także uczniowie szkółki Łódzkiego Centrum Kultury Nairi.

ORDER UŚMIECHU

Prof. dr hab. Lidia Matynian, dyrektor Instytutu Dyrigenty Chóralnej, Edukacji Muzycznej i Rytmiki Akademii Muzycznej w Krakowie oraz chórmistrzyni Chóru Chłopców Filharmonii im. Karola Szymanowskiego w Krakowie, została odznaczona Orderem Uśmiechu. Najstoneczniejsze z odznaczeń, przyznawane od 1968 r. przez dzieci, odebrała w gmachu Filharmonii Krakowskiej. Ceremonii tradycyjnie towarzyszył rytuał wypicia z uśmiechem soku z cytryny oraz pasowania różą. Profesor Lidia Matynian należy do Rady Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce. Jest organizatorką wydarzeń muzycznych Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego.

ORMIAŃSKI SOPRAN

Juliana Grigoryan została laureatką nagrody Grand Prix w 11. Międzynarodowym Konkursie Wokalnym im. Stanisława Moniuszki, który w dniach 6-11 czerwca 2022 r. odbywał się w salach Teatru Wielkiego – Opery Narodowej w Warszawie. W finale sopranistka z Armenii wykonała arię Cio-cio-san „Un bel di vedremo” z drugiego aktu opery „Madame Butterfly” oraz recytatyw i cavatine z czwartego aktu „Halki” – „Ha! Dzieciatko nam umiera...”. Międzynarodowe jury pod przewodnictwem Johna Allisona, redaktora naczelnego „Opera Magazine”, wyróżniło studentkę Wydziału Wokalnego Państwowego Konserwatorium Komitas w Erywaniu spośród ponad stu uczestników konkursu.

Շարունակություն 1-ին Էջի

Լեհաստանում Հայ Առաքելական Եկեղեցու Լեհահայոց հոգևոր հովիվ հայր Տարոն վարդապետ Ղուկիկյանի կողմից հնչեցված աղոթքից հետո ծաղիկներ դրվեցին խաչքարի մոտ: Լեհաստանում ՀՀ դեսպան Սամվել Մկրտչյանն իր խոսքում խոսեց հայ ժողովրդի անասան կամքի ու տոկունության մասին: Ընդգծեց նաև արդարությունը վերականգնելու և մարդկության դեմ ուղղված նոր ցեղասպանություններն ու հանցագործությունները կանխելու Հայաստանի Հանրապետության հանձնառությունը:

Հայոց ցեղասպանության հիշատակի օրը Վարշավայի Բելախիում գտնվող եկեղեցում հայկական ծիսակարգով Սուրբ պատարագ մատուցեց հայր Հովսեփ Նաումովիչը: «Թող հայ նահատակների կեցվածքը մեզ համար օրինակ լինի՝ Հարության լույսի ներքո ամեն ինչին նայելու, սիրելու և հավատքի մեջ հարատևելու», - իր քարոզում ասաց Լեհաստանի հայ կաթողիկե հոգևոր հովիվը:

Կրակովում սբ. Նիկողայոս եկեղեցում մատուցված Սուրբ Հարության պատարագից հետո հայր Տարոն վարդապետ Ղուկիկյանը տաճարի տարածքում գտնվող խաչքարի մոտ աղոթեց Հայաստանի և աշխարհի խաղաղության և ցեղասպանության անմեղ զոհերի հոգիների խաղաղության համար:

Վրոցլավում Լեհահայերի միության անդամները Դոմինիկյան հրապարակում գտնվող Դոմինիկյանների վանքի հարևանությամբ գտնվող խաչքար մոտ, ուղիղ կեսօրին, հարգանքի տուրք մատուցեցին և աղոթեցին զոհերի համար: Հանդիսության ժամանակ ասմունքեցին Իգնացի Լուկաշևիչի անվան հայկական դպրոցի երեխաները:

Գդանսկի հայկական միության նախաձեռնությամբ սբ. Պողոս-Պետրոս եկեղեցու մոտ գտնվող հայկական պուրակում տեղի ունեցավ Հիշատակի երեկո՝ նվիրված Մեծ Եղեռնի 107-ամյակին:

Կոշալինի և շրջակայքի հայերն իրենց լեհ ընկերների հետ ապրիլի 24-ին Շվյենտա Գուրա Պոլանովսկայում մասնակցեցին Ցեղասպանության հիշատակի օրվա միջոցառմանը: Միջոցառումը կազմակերպել էր արք. Հովսեփ Թեոֆիլ Թեոդորովիչի անվ. «Մեր հայրենիք» հայկական միությունը: Շչեցինեկի Սուրբ Մարիամ եկեղեցու

ԼԵՀԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆ ՍԱՄՎԵԼ ՄԿՐՏՉՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ ՎԱՐՇԱՎԱՅՈՒՄ ԿԱՅՆԱՑԱԾ ՄԻՋՈՑԱԴԱՆԱ ԺԱՄԱՆԱԿ: ԼՈՒՍ.՝ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

UROCZYSTOŚCI W WARSZAWIE. PRZEMAWIA AMBASADOR REPUBLIKI ARMENII W POLSCE SAMVEL MKRTCHYAN. FOT. FB AMBASADY REPUBLIKI ARMENII

մոտ 2018 թ. բացված խաչքարի մոտ նույնպես աղոթելու էր հավաքվել տեղի հայ համայնքը:

Ապրիլի 24-ին Հայոց ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրվան նվիրված հանդիսությունների կապակցությամբ «Niedziela» շաբաթաթերթի կայքում հրապարակվել է հարցազրույց Գարեն Նազարյանի հետ: Վլոդիմիրեմ Ռենջիոլը Սուրբ Աթոռում Հայաստանի դեսպանի հետ զրուցել է Լեռնային Ղարաբաղում հայերի ներկա տառապանքների մասին:

Ռուսական ագրեսիայի ժամանակ, երբ ամբողջ աշխարհի հայացքն ուղղված Ուկրաինային, Ադրբեջանը հերթական անգամ խախտեց 2020 թ. նոյեմբերի 9-ին կնքված հրադադարը: «Ադրբեջանական կողմը Լեռնային Ղարաբաղում հումանիտար ճգնաժամը սրելու նպատակով թիրախավորում է խաղաղ բնակչությանը՝ հոգեբանական ճնշում գործադրելով և միտումնավոր խաթարելով տարածաշրջանի ենթակառուցվածքների բնականոն գործունեությունը: Շարունակում է գործել էթնիկ զտման քաղաքականության ակնհայտ դրսևորումներով՝ հույս ունենալով, որ ամբողջ աշխարհի ուշադրությունն այլ տեղ է ուղղված», - ասաց Գարեն Նազարյանը՝ կոչ անելով միջազգային հանրությանը գործի դնել մեխանիզմներ, որոնք կկանխեն ռազմական գործողությունների և հալածանքների նոր սրացումը: Հարցազրույցն ամբողջությամբ կարող եք կարդալ հետևյալ հղումով՝ <http://s://m.niedziela.pl/artikul/79872/Nie-zapominajmy-o-cierpieniu-Ormian-w>.

Խմբագրություն

Order dla prof. Krzysztofa Stopki

Dokończenie ze str. 1
Na łamach „Awedisu”, w środowisku Ormian, prof. Krzysztofa Stopki nie trzeba przedstawiać, ale podkreślenia zasług ani wdzięczności nigdy dość. Profesor to jeden z najbardziej cenionych uczonych badających i opisujących historię Ormian, życzliwie reagujący na prośby o pomoc, nieodmawiający udziału w oficjalnych wydarzeniach. Jest autorem niezliczonych artykułów naukowych i popularnonaukowych, współautorem i autorem poczytnych książek przywracających pamięć o dziejach ormiańskiej diaspory w Polsce. Wymieńmy tylko wydane przez Fundację Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich publikacje „Ormiańska Warszawa” i „Ormiańska Polska”, obie wyróżnione prestiżową Nagrodą KLIO. Obecnie kieruje pięcioletnim projektem badawczym „Pomniki dziejowe Ormian polskich”,

polegającym na edycji siedmiu tomów obcojęzycznych źródeł do dziejów Ormian w Polsce. W jego ramach, jak dotąd, profesor przetłumaczył i opracował „Jasachy gminy Ormian lwowskich z lat 1598-1638 w języku ormiańsko-kipczackim” oraz „Metrykę katedry ormiańskiej we Lwowie za lata 1635-1732” (wspólnie z Marcinem Ł. Majewskim). Jest współzałożycielem, wraz z prof. Andrzejem A. Ziębą, Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce. Utworzona w 2019 r. placówka dba o nowe pokolenie naukowców zajmujących się historią i kulturą polskich Ormian. Również dzięki jego staraniom w 2010 r. zaczął ukazywać się rocznik „Lehahayer” – pierwsze polskie czasopismo naukowe poświęcone historii polskich Ormian. Profesor Stopka od 1981 r. związany jest z Instytutem Historii Uniwersytetu Jagielloń-

skiego, gdzie obecnie kieruje Katedrą Historii Kultury, Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki. W latach 2004-2011 pełnił funkcję dyrektora Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 2012 r. kieruje natomiast Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Maius. Był promotorem sześciu prac doktorskich, 54 magistrów i 17 licencjackich, a także recenzentem trzech prac habilitacyjnych oraz siedmiu rozpraw doktorskich. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski to nie pierwsze odznaczenie państwowe, jakie otrzymał prof. Stopka. W 2017 r. został odznaczony przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego medalem „Zasłużony Kulturze – Gloria Artis”.

**Panie Profesorze!
Gratulujemy i cieszymy się, że jesteś z nami!**

Redakcja

ՆՈՐ ՊԱՏՎԱԿՈՐ ՀՅՈՒՊԱՏՈՍ

Հայաստանի Հանրապետության արտաքին գործերի նախարարի 2022 թվականի ապրիլի 12-ի որոշմամբ Հրաչյա Բոյաջանը նշանակվել է Սիլեզիայի վոյեվոդության տարածքում Հայաստանի Հանրապետության պատվավոր հյուպատոս, նստավայրը՝ ք. Զարժե: Հյուպատոսության պաշտոնական բացման արարողությունը տեղի է ունեցել մայիսի 28-ին պատմական Գվիդո հանքավայրում: Հանդիպմանը ներկա էին ՀՀ դեսպան Սամվել Մկրտչյանը, Լեհաստանի կենտրոնական և տեղական իշխանությունների ներկայացուցիչներ, Լեհաստանում հայ փոքրամասնության ներկա-յացուցիչներ: Արարողության ընթացքում Հրաչյա Բոյաջանը, ով նաև այժմ 10-ամյակը նշող Հայ-լեհական հասարակական կոմիտեի նախագահն է, պարգևատրվել է Սիլեզիայի վոյեվոդության սեյմիկիկոմից շնորհված պատվո ռսե նշանով:

ՆԱՄԱԿԱՆԻՉ ԼՈՒԿԱՇՆԻՉԻ ԿԵՐՊԱՐՈՎ

Իգնացի Լուկաշևիչի ծննդյան 200-ամյակի և Հայաստանի Հանրապետության և Լեհաստանի Հանրապետության միջև դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման 30-ամյակի կապակցությամբ 2022 թ. մայիսի 31-ին Հայա-ստանում շրջանառության մեջ է դրվել 160 դրամ անվանական արժեքով փոստային նամականիշ: Այն ներկայացնում է հայազգի լեհ դեղագործին՝ լեհական նավթարդյունաբերության հիմնադիր և կերոսինի լամպի գյուտարար: Նամականիշի դիզայնի հեղինակը Դավիթ Դովլաթյանն է:

ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ ԴԱՎՈՍԻՑ

Լեհական ֆոնդային բորսան (ԼՖԲ) Հայաստանի Կենտրոնական բանկից (ՀԿԲ) ձեռք կրերի Հայաստանի ֆոնդային բորսայի (ՀՖԲ) բաժնետոմսերի 65,03 տոկոսը: Գործարքի արժեքը կազմում է մոտ 8,5 մլն զլոտի: Այս հարցի շուրջ համաձայնագիրը ստորագրվել է մայիսին Դավոսի համաշխարհային տնտեսական համաժողովում նախագահներ Անջել Դուդայի և Վահագն Խաչատուրյանի ներկայությամբ: Գործարքի արդյունքում ԼՖԲ-ն անուղղակիորեն կստանձնի նաև վերահսկողությունը Հայաստանի արժեթղթերի կենտրոնական դեպոզիտի նկատմամբ:

Համառոտ

ԺԴԻՏԻ ՇՔԱՆՇԱՆ

Պրոֆեսոր, դոկտոր հար Լիդիա Մատինյանը՝ Կրակովի երաժշտության ակադեմիայի խմբերգային դիրիժորության, երաժշտական կրթության և ռիթմիկայի ինստիտուտի տնօրենը և Կրակովի Կարոլ Շիմանովսկու անվան ֆիլհարմոնիկ տղաների երգչախմբի խմբավարը, պարզապես Ժամիտի շքանշանով: Պարգևներից ամենաարևոտը, որը շնորհվում է երեխաների կողմից սկսված 1968 թ., նա ստացել է Կրակովի ֆիլհարմոնիայի շենքում: Արարողությունն ավանդաբար ուղեկցվում էր Ժամիտով կիտրոնի հյութ խմելու և վարդով կարգելու ծեսով: Պրոֆեսոր Լիդիա Մատինյանը Լեհաստանում հայկական մշակույթի հետազոտությունների կենտրոնի խորհրդի անդամ է: Նա Հայկական մշակույթային ընկերության երաժշտական միջոցառումների կազմակերպիչն է: լուս.՝ ՖԲ Ժամիտի շքանշան

ՀԱՅ ՍՈՊՐԱՆ

Յուլիանա Գրիգորյանը Գրան պրի մրցանակի դափնեկիր է դարձել Ստանիսլավ Մոնյուշկայի անվան 11-րդ միջազգային վոկալ մրցույթում, որը տեղի է ունեցել 2022 թ. հունիսի 6-ից 11-ը Արաբական Սեմ թատրոնի սրահում: Եզրափակչում հայ սուպրանը կատարեց «Մադամ Բաթերֆլայ» օպերայի երկրորդ գործողության «Un bel di vedremo» արիան և «Հալկա»-ի չորրորդ գործողության ռեչիտատիվն ու կավատինան՝ «Ha! Dzieciatko nam umiera...»: Միջազգային ժյուրին՝ «Opera Magazine»-ի գլխավոր խմբագիր Ջոն Էլիսնի նախագահությամբ, մրցույթի հարյուրից ավելի մասնակիցներից առանձնացրեց երկանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի վոկալ բաժնի ուսանողին:

Trzydzieści lat temu

WYDARZENIA | Historii i teraźniejszości relacji polsko-ormiańskich oraz wojnie w Arcachu i jej konsekwencjom poświęcone były rozważania podczas sesji armenistycznej, która odbyła się 7 kwietnia 2022 r. na Uniwersytecie Wrocławskim. Wydarzenie objął patronatem Ambasador Armenii w Polsce Samvel Mkrtchian.

Konferencję w Oratorium Marianum prowadził prof. UW dr hab. Grzegorz Pełczyński. Przypomniat, że chociaż świętujemy właśnie trzydziestą rocznicę nawiązania stosunków dyplomatycznych między Republiką Armenii i Rzeczpospolitą Polską, to relacje między Polakami i Ormianami trwają od stuleci. Przed wiekami ormiańscy kupcy i rzemieślnicy, pracujący w Polsce, nasycali jej kulturę pierwiastkami orientalnymi. Mieli nadto zasługi dla polskiej dyplomacji, gdyż brali udział w misjach dyplomatycznych do ówczesnych mocarstw wschodnich. Kiedy po pierwszej wojnie światowej Polska i Armenia wybiły się na niepodległość, nastąpiły pierwsze próby nawiązania relacji międzypaństwowych, które spełzły na niczym wskutek podboju Armenii przez Sowieców. Stosunki dyplomatyczne można było nawiązać dopiero po rozpadzie Związku Sowieckiego. Oficjalnie nastąpiło to 24 lutego 1992 r. Do tej właśnie daty odwoływano się podczas wrocławskiego spotkania (trzydzieści lat temu, w styczniu i lutym, ministrowie spraw zagranicznych obu państw, kolejno Krzysztof Skubiszewski i Raffi K. Hovannisian, wymienili w tej sprawie stosowne noty).

Następnie zabrał głos Ambasador Armenii w Polsce Samvel Mkrtchian. W swoim przemówieniu odniósł się do ormiańsko-polskich więzi historycznych i zaznaczył, że stosunki z ostatnich trzydziestu lat mają jakościowo nowy charakter, gdyż są prowadzone pomiędzy dwoma niezależnymi oraz suwerennymi państwami. Przedstawił dwustronne i wielostronne platformy i formaty współpracy obu krajów. Wskazał również na wyzwania związane z bezpieczeństwem Armenii i Arcachu oraz procesami politycznymi w regionie Południowego Kaukazu.

Prawda i mity

Trzecim mówcą był red. Witold Repetowicz, znany analityk zajmujący się geopolityką Bliskiego Wschodu oraz Kaukazu, który wygłosił referat „Armenia między Rosją a światem demokratycznym – alternatywa geopolityczna”. W swoim wystąpieniu przedstawił środowisko geopolityczne Armenii. Zwrócił uwagę, że rozpoczęta w końcu września 2020 r. agresja Azerbejdżanu na Arcach kosztowała życie niemal 10 tys. osób, oraz na

ORATORIUM MARIANUM. ZESPÓŁ WYKŁADOWCÓW KONFERENCJI. OD LEWEJ, SIEDZI: DR RENATA KRÓL-MAZUR (UJ), SAMVEL MKRTCHIAN – AMBASADOR ARMENII W POLSCE, PROF. GRZEGORZ PEŁCZYŃSKI (UWR); STOJĄ: PROF. ADAM POMIECIŃSKI (UAM), PROF. KRZYSZTOF FEDOROWICZ (UAM), RED. WITOLD REPETOWICZ, DR. ANDRZEJ GLIŃSKI (IP). FOT. ROMANA OBROCKA

to, że wokół konfliktu azersko-armeńskiego narosło wiele nieporozumień. W szczególności chodzi o postrzeganie go jako wojny *proxy* między Rosją a Turcją, w której Armenia jest jakoby sojusznikiem tej pierwszej, a Azerbejdżan – tej drugiej. Tymczasem 44-dniowa wojna w 2020 r. nie tylko nie była starciem *proxy* Turcji i Rosji, lecz wręcz została uzgodniona między Rosją i Azerbejdżanem.

Witold Repetowicz, żeby wyjaśnić te fakty, przybliżył słuchaczom naturę relacji armeńsko-rosyjskich w XIX i XX w. Zaznaczył, że ani imperialna Rosja, ani ZSRR nigdy nie wspierały Armenii. Po zwycięskich wojnach z Iranem i Osmańską Turcją w XIX w. Rosja nie tylko nie utworzyła niepodległej Armenii, ale nawet nie stworzyła jednolitej jednostki administracyjnej obejmującej wszystkie tereny Armenii przyłączone do Rosji. W szczególności Arcach oraz Zangezur znalazły się w guberni jelizawietpolskiej, a nie erywańskiej. Carska Rosja podejmowała też działania na rzecz rusyfikacji Ormian. Witold Repetowicz podkreślał, że z kolei ZSRR od swojego zarania faworyzował Azerów przeciwko Ormianom i ich interesom. W 1920 r. Lenin i Stalin zawarli układ z Atatürkiem, oddając Turcji armeński Kars oraz Igdir (który nie należał wcześniej do Imperium Osmańskiego, lecz do Persji). Władze sowieckie dokonały też rozbioru Armenii, oddając Azerbejdżanowi Nachiczewan oraz Arcach i planując oddać również Zangezur (do czego nie doszło tylko dzięki zbrojnemu oporowi Ormian). Nastę-

nie władze sowieckie sprzyjały azeryzacji Nachiczewanu, Gandzi i innych historycznych ziem Armenii oddanych Azerbejdżanowi.

Redaktor Repetowicz przypomniał, że tuż przed upadkiem ZSRR, tj. na początku 1991 r., władze sowieckie z Michaiłem Gorbaczowem i gen. Dmitrijem Jazowem na czele podjęły decyzję o przeprowadzeniu operacji „Kolco”, która miała być swego rodzaju „ostatecznym rozwiązaniem” kwestii karabaskiej. Chodziło o przymusowe wysiedlenie Ormian z Karabachu do Armenii. Nie udało się to jednak, gdyż Ormianie chwycili za broń, a ZSRR wkrótce potem upadł. Rozpoczęty wówczas konflikt trwa jednak do dziś. Witold Repetowicz zwracał również uwagę, że po wojnie 44-dniowej wpływy Rosji w Azerbejdżanie uległy zwiększeniu. Było to efektem przejęcia przez Rosję kontroli nad korytarzami transportowymi, w tym połączeniami z Nachiczewanu do Azerbejdżanu i drogi dostępowej do Szuszi. W tym ostatnim przypadku, mimo buńczucznych deklaracji Azerbejdżanu, iż alternatywna trasa zostanie szybko wybudowana, nie istnieje ona do dziś. Natomiast już po wybuchu wojny na Ukrainie azerbejdżański dyktator İlham Alijew przybył do Moskwy, gdzie podpisał deklarację o „podniesieniu relacji rosyjsko-azerbejdżańskich do rangi sojuszu”.

Prelegent wspominał też o tym, że Azerbejdżan nie przyłączył się do żadnych sankcji przeciwko Rosji i nie uczestniczył w głosowaniu w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ nad potępieniem jej agresji na Ukrainę. Było to stanowi-

sko równoznaczne z wstrzymaniem się od głosu, co uczyniła Armenia. Zaznaczył jednak, że Armenia nie poparła rosyjskiej inwazji na Ukrainę w Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Witold Repetowicz sugerował, że Rosja może za pomocą działań Azerbejdżanu próbować zmusić Armenię to zmiany tego stanowiska, żeby zrujnować relacje Armenii z wolnym światem. Podkreślał ideologiczną misję Joego Bidena, który definiuje państwa niedemokratyczne jako zło. Zwrócił uwagę, że prezydent USA zaprosił Armenię na szczyt państw demokratycznych, który odbył się w grudniu ub. r. Na koniec mówił o tym, że miejsce Armenii jest w świecie demokratycznym, co pokazują wyniki najnowszego rankingu wolności Instytutu Foreign Affairs, w którym Armenia wypada diametralnie lepiej niż Turcja i Azerbejdżan. W następnej kolejności wystąpili: prof. UAM dr hab. Krzysztof Fedorowicz z referatem „Armenia i ludność cywilna wobec konfliktu o Górski Karabach w 2020 roku w świetle badań polskich naukowców” oraz prof. UAM dr hab. Adam Pomieciński, którego prezentacja nosiła tytuł „Sytuacja ludności cywilnej w konflikcie zbrojnym o Górski Karabach. Perspektywa antropologii wojny”. Referaty obu mówców dotyczyły wpływu 44-dniowej wojny na ludność cywilną. Mówili o tym, że porażka w wojnie z Azerbejdżanem była dla Armenii i Ormian w Górskim Karabachu potężnym szokiem i doprowadziła do ogromnej destabilizacji systemu politycznego oraz spowodowała utratę większej części spornego terytorium (ok. 70 proc.)

i konieczność przymusowego przesiedlenia do Armenii kilkudziesięciu tysięcy osób z obszaru dotkniętego wojną. Spowodowało to znaczny kryzys migracyjny. W krótkim czasie do Armenii przybyło prawie 100 tys. uchodźców, często bez choćby podstawowego zabezpieczenia socjalnego. Zwrócono uwagę, że dla Armenii, w której mieszka tylko ok. 2,9 mln osób, jest to znaczna liczba.

Obaj referenci w ramach realizacji projektu naukowego Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej „Ludność cywilna wobec wojny w Górskim Karabachu. Antropologia

straty i cierpienia” jesienią 2021 r., po wejściu w życie zawieszenia broni i wprowadzeniu rosyjskich sił pokojowych, przebywali bezpośrednio w rejonie konfliktu. Tym samym z bliska i osobiście zapoznali się z losem ludności cywilnej, która ucierpiała w czasie wojny. Podczas pobytu przeprowadzili kilkadziesiąt rozmów z ormiańskimi uchodźcami. Prelegenci podkreślili, że przyjęcie tak wielkiej liczby osób w tak krótkim czasie nie byłoby możliwe bez organizacji pozarządowych, wolontariuszy i osób prywatnych, którzy w pierwszych dniach konfliktu masowo ruszyli z pomocą. Instytucje państwowe, szczególnie w pierwszej fazie, zajmowały się głównie rejestracją, potrzebną do uzyskania statusu uchodźcy, oraz kwestiami prawnymi, takimi jak wyrobienie dokumentów, a także rejestrowaniem majątku i nieruchomości pozostawionych w Górskim Karabachu i wypłatą świadczeń finansowych przez kilka pierwszych miesięcy.

Prelegenci zwracali uwagę na to, że zdecydowana większość osób, która postanowiła zostać w Armenii, decydowała się na wynajęcie mieszkania lub domu. Poza pomocą ze strony państwa część z nich podejmowała samodzielne działania zmierzające do zdobycia dodatkowych środków finansowych, najczęściej za pośrednictwem organizacji pozarządowych. W rezultacie niektórzy otrzymywali dodatkowe środki, mogli liczyć na częściowo bezpłatną opiekę medyczną

przez pewien czas. Pomoc finansowa dla uchodźców za pośrednictwem organizacji pozarządowych najczęściej pochodzi od zagranicznych darczyńców, którymi są głównie Ormianie z diaspory. Z badań profesorów Fedorowicza i Pomiecińskiego wynika, że z ponad 91 tys. osób przesiedlonych, pod koniec 2021 r. na terenie Armenii pozostało około 25 tys. (w kwietniu 2022 r. było to około 20 tys. osób). Prelegenci wzmiankowali, że część osób na stałe wyjechała za granicę, część wróciła do Górskiego Karabachu, na tereny administrowane przez Ormian pod nadzorem rosyjskich sił pokojowych. Jednak większość uchodźców pozostających w Armenii nie zamierza wracać do Górskiego Karabachu, gdyż ich zdaniem rosyjscy żołnierze sił pokojowych nie są wystarczającą gwarancją bezpieczeństwa. W rozmowach z uchodźcami podstawowym problemem i kwestią wymagającą pilnego działania jest brak własnego domu oraz pracy.

Wczoraj i dziś

W następnej kolejności Akademii Pomorską miał reprezentować dr Paweł Nieczuja-Ostrowski z prelekcją „Społeczność ormiańska w Polsce jako czynnik stosunków polsko-ormiańskich”, jednak mówca nie mógł stawić się osobiście i jego referat został częściowo przeczytany przez prof. Pełczyńskiego. Przedostatnia przemawiała reprezentująca Uniwersytet Jagielloński dr hab. Renata Król-Mazur. Jej referat „Krakowskie obchody stulecia ludobójstwa Ormian jako przykład współdziałania polsko-ormiańskiego” dotyczył spraw związanych z obchodzoną 24 kwietnia 2022 r. rocznicą ludobójstwa Ormian w Turcji oraz działalnością krakowskiego Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego.

Jako ostatni miałem zaszczyt wystąpić osobiście z referatem „Ormianie we Wrocławiu wczoraj i dziś”. W swojej prezentacji poruszyłem tematy lokalne związane z kontaktami i osadnictwem Ormian we Wrocławiu na przestrzeni wieków. Sporo miejsca poświęciłem również bieżącej działalności Instytutu Grzegorza Piramowicza, którego jestem prezesem (czytaj więcej na s. 8). We wrocławskim spotkaniu w Oratorium Marianum wzięło udział wielu przedstawicieli społeczności ormiańskiej z Wrocławia i Obornik Śląskich. Poza tym prelegentów wysłuchali studenci oraz pracownicy Katedry Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Wrocławskiego. Miejmy nadzieję, że w przyszłości również będziemy mogli posłuchać we Wrocławiu interesujących wystąpień naukowych na tematy okołormiańskie.

*Dr Andrzej Gliński
Prezes Instytutu Grzegorza
Piramowicza*

PROF. GRZEGORZ PEŁCZYŃSKI,
ORGANIZATOR I MODERATOR
KONFERENCJI. FOT. ROMANA OBROCKA

Doktorat obroniony Համառոտ

WYDARZENIA | Nune Srappyan, doktorantka na Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, właśnie zdobyła tytuł doktora nauk humanistycznych.

JEDEN Z OMAWIANYCH W PRACY STARODRUKÓW: NOWY TESTAMENT Z 1752 R., ARCHIWUM FUNDACJI KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAN POLSKICH. FOT. BASIA GOLAS Z NUNE SRAPPYAN (NA ZDJĘCIU) UKAZAŁ SIĘ WYWIAD W „AWEDISIE” NR 50, WIOSNA 2022, S. 7.

Nune Srappyan 13 czerwca 2022 r. obroniła swoją pracę zatytułowaną „Starodruki ormiańskie w zbiorach polskich bibliotek / Armenian-language old prints in Polish libraries”. Rozprawa została napisana pod kierunkiem prof. Aleksandra W. Mikołajczaka (UAM) oraz dr Piruz Mnatsakanyan (Matenadaran / Մատենադարան). Nie wielki zespół 55 ormiańskich starodruków, znajdujących się obecnie w polskich księgozbiorach, świadczy jednak o bogactwie bibliotek, w których niegdyś przechowywano te księgi,

a także daje szansę na lepsze zrozumienie dorobku Ormian w dziedzinie kultury piśmiennej oraz polsko-ormiańskich więzi kulturowych. Tekst pracy (plik pdf) w języku angielskim, z podsumowaniem także w języku polskim i ormiańskim, dostępny jest w uniwersyteckim repozytorium pod adresem: https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/26841/1/Nune_Srappyan_PRACA%20DOKTORSKA.pdf

Redakcja „Awedisu”
przyłącza się do gratulacji!

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԳՐԻԻ
ՏՈՆԱԿԱՃԱՌՈՒՄ

Մայիսի 26-29-ը Վարշավայում տեղի ունեցած Գրքի տոնավաճառում ներկայացվեցին հայ դասական և ժամանակակից գրողների ստեղծագործությունները, հայոց պատմության ու մշակույթին նվիրված աշխատությունները և ներկային Հայաստանի մասին հրապարակումները: Մշակույթի և գիտության պալատում Հայաստանի տաղավարը պատրաստել էր Լեհաստանում Հայաստանի Հանրապետության դեսպանությունը՝ Լեհ-հայկական հիմնադրամի հետ համագործակցությամբ: Անչափ կարևոր իրադարձություն էր լեհ Նոբելյան մրցանակակիր Օլգա Տոկարչուկի «Հնադարը և այլ ժամանակներ» վեպի հայերեն թարգմանության շնորհանդեսը, որի ընթացքում տեքստն ընթերցեցին Հայկական հիմնադրամում գործող հայոց լեզվի, մշակույթի և ավանդույթի դպրոցի սաները: Տաղավար էին այցելել նաև Լոճի «Նաիրի» մշակութային կենտրոնի դպրոցի սաները:

Leksykon i konferencja

WYDARZENIA | Instytut Śląski w Opolu jest organizatorem i gospodarzem Ogólnopolskiej Konferencji Otwierającej Interdyscyplinarny Projekt „Kresowanie na Śląsku po 1945 r. – Leksykon”.

Projekt prowadzi prof. Małgorzata Kalczyńska (PAN, Instytut Śląski w Opolu) i dr Krzysztof Kleszcz (Instytut Śląski w Opolu). Konferencję zaplanowano w dniach 21-22 czerwca 2022 r. Dwudniowe obrady zostały podzielone na cztery bloki tematyczne: „Integracja ze Śląskiem”, „Kresowe biografie”, „Tożsamość i pamięć”, „Kresowiana instytucjonalnie”. W ich ramach, według harmonogramu, głos zabrano ponad 30 mówców. Uczestnicy sympozjum wzięli udział również w Opolskich Dniach Kresowych. Projekt wspiera finansowo Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego; patronat nad nim sprawują: Sławomir Kłosowski – wojewoda opolski, oraz Andrzej Buła – marszałek województwa opolskiego. Wśród patronów medialnych konferencji jest „Awedisu”. Od 1 marca br. można składać drogą mailową swoje autorskie hasła do leksykonu. Powinny

być one opracowane zgodnie z zasadami opublikowanymi na stronie: <https://instytutslaski.pl>, w zakładce: Leksykon kresowy. Do dyspozycji autorów jest skrzynka projektu: leksykon@instytutslaski.pl.

Instytut Śląski, ul. Piastowska 17,
45-082 Opole
e-mail: leksykon@instytutslaski.pl, telefon: 77 453 60 32 lub
+48 534 287 885
Relacja z konferencji w następnym wydaniu „Awedisu”.

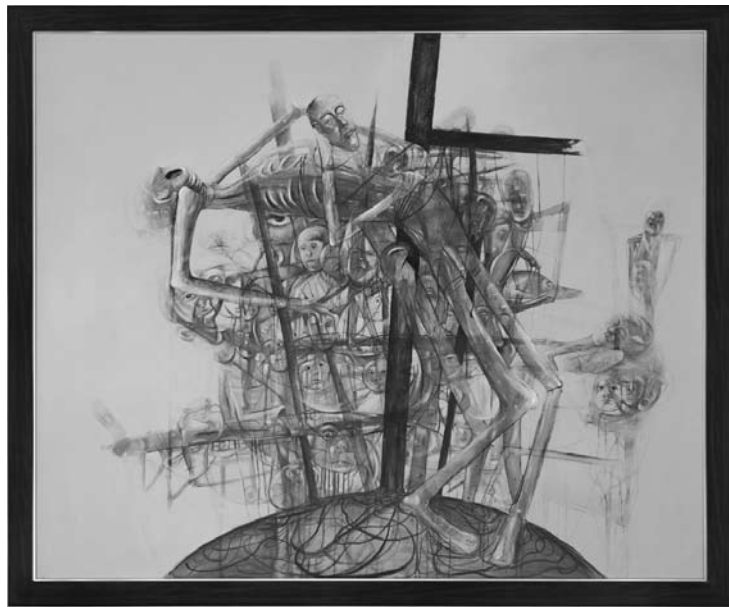
Jeden obraz

WYDARZENIA | Dzieło gdańskiego artysty Macieja Świeszewskiego trafi do zbiorów Narodowej Galerii Armenii w Erywanii.

Ludobójstwo – niewyobrażalna tragedia niewinnych ludzi. Zdarzało się w przeszłości. Zdarza się współcześnie. Nie ma takiej kary dla sprawców, która równoważyłaby zbrodnię. Nie ma wyczerpującej odpowiedzi na pytanie: dlaczego? Ze zjawiskiem mierzą się uczeni różnych profesji. Próbuje je opisać płaczką: poeci, malarze, muzycy, tancerze...

W roku 2015 prof. Maciej Świeszewski namalował obraz „Armenia”. Odwołując się do biblijnej symboliki Golgoty, złożył hołd ofiarom ludobójstwa Ormian z roku 1915. Artysta postanowił podarować swoją pracę Narodowej Galerii Armenii w Erywanii, pisząc w liście: „Motyw mojej propozycji jest dwójaki. Przede wszystkim, może to być wspomnienie mojej osobistej wystawy w Erywanii. Kilka lat temu zostałam zaproszony przez poprzedniego dyrektora Galerii Narodowej do podzielenia się moim dziełem. I wreszcie, byłby to zaszczyt dla moich ormiańskich przodków (Mysyr) – rodziny Mysyrowiczów. Włożyli oni duży wysiłek w historię i kulturę zarówno w Armenii, jak i w Polsce”.

Poprzedzająca przekazanie obrazu prezentacja „Armenii” oraz spotkanie z autorem miały miejsce 13 maja br. w Domu Ormiańskim przy ul. Mariackiej w Gdańsku. W dniach 20 września – 5 października 2022 r. płótno będzie ekspozowane w Erywanii. Patronat nad projektem objął Piotr Zgorzelski, wicemarsza-

„ARMENIA” JEST DZIEŁEM NIEZWYKŁYM. OSZCZĘDNY W SWOJEJ KOLORYSTYCE, PRAWIE MONOCHROMATYCZNY, GRAJĄCY KONTRASTAMI BŁĘKITÓW I BRĄZÓW OBRAZ PRZEDSTAWIA SCENĘ ZAWIESZONĄ POMIĘDZY MOTYWEM UKRZYŻOWANIA A ZDJĘCIEM Z KRZYŻA. OBERWANE RAMIĘ KRZYŻA ZMIENIA SIĘ W PALE, NA KTÓRE OPADA CIAŁO CHRYSZTUSA, PRZYPOMINAJĄC O ŚMIERTELNYCH TORTURACH, KTÓRYM W POCZĄTKACH DWUDZIESTEGO STULECIA PODDAWANI BYLI MORDOWANI ORMIANIE. Z TYPOWEGO DLA NIEKTÓRYCH DAWNYCH PRZEDSTAWIEŃ TŁUMU GAPIÓW ZOSTAJĄ NA OBRAZIE ŚWIESZEWSKIEGO SAME TWARZE, KTÓRE PRZEMIENIAJĄ SIĘ W WIZERUNKI OFIAR LUDOBÓJSTWA. FOT. I OPIS – FB ZWIĄZEK ORMIAŃSKI W GDAŃSKU

łek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, który gościł 25 maja prof. Macieja Świeszewskiego oraz Gagika Parsamiana, prezesa Związku Ormiańskiego w Gdańsku – organizatora przedsięwzięcia, wraz ze współpracownikami. Polityk tak zrelacjonował to spotkanie: „Rozmawialiśmy o przekazaniu obrazu prof. Macieja Świeszewskiego Narodowej Galerii Armenii. Obraz był już wystawiany w tym państwie i wywarł wielkie wrażenie. Tak duże, że twórcy zaproponowano jego odkupienie. Ten jednak odmówił, deklarując chęć podarowania swego dzieła Armenii.

Cieszę się, że mogę wraz z Ministrem Edukacji Nauki Kultury i Sportu Armenii Vahramem Dumanyanem patronować tak wspaniałemu gestowi. Warto nadać mu wymiar państwowy i symboliczny. Rzeczpospolita dużo Ormianom zawdzięcza”. Patronat nad projektem objął również Samvel Mkrtchyan, Ambasador Republiki Armenii w Polsce. Wsparcia finansowego udzieliły firmy Barekam Logistic Service oraz Mario Global Service.

Romana Obrocka

PROF. MACIEJ ŚWIESZEWSKI, ROCZNIK 1950. ABSOLWENT PAŃSTWOWEJ WYŻSZEJ SZKOŁY SZTUK PLASTYCZNYCH W GDAŃSKU, W PRACOWNI PROF. JACKA ŻULAWSKIEGO. DYPLÓM 1976. PRZÉZ WSZYSTKIE LATA, POCZĄWSZY OD WCZESNEGO DZIECIŃSTWA, TWORZY LICZNE OBRAZY OLEJNE, RYSUNKI, GRAFIKI I AKWARELE. W SZTUCE SWOJEJ ODWOŁUJE SIĘ DO KORZENI SZTUKI EUROPEJSKIEJ, ZWŁASZCZA MALARSTWA FLAMANDZKIEGO ORAZ TYCJANA. Z TWÓRCÓW POLSKICH SZCZEGÓLNIENIE CENI SOBIE BALTHUSA, JACKA MALCZEWSKIEGO, BRONISŁAWA LINKE, LEONA CHWISTKĄ, STANISŁAWA WITKIEWICZĄ „WITKACEGO” I TADEUSZA KANTORĄ. WWW.SWIESZEWSKI.COM. FOT. ERAZM W. FELCYN

OD LEWEJ: TADEUSZ SEROCKI – WSPÓŁTWÓRCA WYDAWNICTWA BERNARDINUM, ORGANIZATOR OGÓLNOPOLSKICH OBCHODÓW 600. ROCZNICY WYDANIA BIBLI GUTENBERGA, GAGIK PARSAMYAN – PREZES ZWIĄZKU ORMIAŃSKIEGO W GDAŃSKU, MACIEJ ŚWIESZEWSKI – WYBITNY MALARZ I PROFESOR ASP W GDAŃSKU, PIOTR ZGORZELSKI – WICEMARSZAŁEK SEJMU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ, MAREK BIERNACKI – POSEŁ KOALICJI POLSKIEJ. FOTOGRAFIA Z OPISEM: FB PIOTR ZGORZELSKI

DNIA 21 CZERWCA 2022 R. W WIEKU 95 LAT

ZMARŁ MÓJ OJCIEC

KPT. WŁADYSŁAW DOBROWOLSKI

WNUK MICHALINY DOBROWOLSKIEJ Z DOMU ŁUKASIEWICZ, POLSKI ORMIANIN, ŻOŁNIERZ ARMII KRAJOWEJ, DZIAŁACZ SPOŁECZNY, WSPÓŁZAŁOŻYCIEL NSZZ SOLIDARNOŚĆ, KOMBATANT, WIELOLETNI DZIAŁACZ ŚWIATOWEGO ZWIĄZKU ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ. MSZA POGRZEBOWA ODBĘDZIE SIĘ W ŚRODĘ, 29 CZERWCA O GODZ. 10.30 W KOŚCIELE NAJŚWIĘTSZEJ MARYI PANNY KRÓLOWEJ RÓŻAŃCA ŚWIĘTEGO W GDAŃSKU-PRZYMORZU, NATOMIAST POGRZEB ODBĘDZIE SIĘ TEGO SAMEGO DNIA O GODZ. 12.30 NA CMENTARZU ŁOSTOWICKIM W GDAŃSKU, W KWATERZE ARMII KRAJOWEJ.

BOLESŁAW DOBROWOLSKI

RODZINIE I BLISKIM SKŁADAMY WYRAZY

WSPÓŁCZUCIA. TER WOFORMIA!

REDAKCJA

DZIEŃ OTWARTY

Z przyjemnością ogłaszamy, że po dwóch latach pandemii i okresie remontów adaptacyjnych w nowej siedzibie – każdy piątek będzie dniem otwartym.

W godzinach 15-19 zapraszamy do odwiedzania Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich przy ul. Świętojerskiej 12, bardzo blisko ul. Freta, w Warszawie. Jeszcze przez najbliższe tygodnie będzie możliwa zapoznanie się z ekspozycją ze zbiorów Fundacji, przygotowaną z okazji Nocy Muzeów.

O organizowanych na ten dzień spotkaniach będziemy informować na naszej stronie: www.dziedzictwo.ormianie.pl.

Maria Ohanowicz-Tarasiuk

REFLEKSJA O ARMENII

TADEUSZ M. TRAJDOS. FOT. MACIEJ ŚNIEŻEK

Profesor Tadeusz Mikołaj Trajdos (IH PAN), polski historyk mediewista, we wrześniu 2021 r. podróżował po Armenii. Pokłosiem wyprawy jest m.in. cykl wykładów na temat spuścizny historycznej i dramatu współczesnej Armenii. Odczyt „Armenia dawna i dzisiejsza” profesor wygłosił 13 o godz. 10.30 kwietnia 2022 r. w Centrum Informacji im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego w Warszawie w ramach Akademii „Res Carpathica”.

O ORMIANACH ZNAD WISŁY

Reportaż Wiesława Bednarza pod tym tytułem został wyemitowany przez TVP 27 kwietnia 2022 r. w magazynie Pożyteczni.pl. Narratorami byli Marta Axentowicz-Bohosiewicz i Maciej Bohosiewicz. Poprowadzili widzów na warszawskie Powązki, na grób Jadwigi Zarugiewiczowej, i na zajęcia szkółki języka i kultury ormiańskiej, ale też do Lwowa i Kut, dokąd od kilku lat wyjeżdżają z młodzieżą (i nie tylko), by porządkować ormiańskie nagrobki. Głos w telewizyjnym studio zabrał dr Krzysztof Jabłonna.

Program do obejrzenia na <https://vod.tvp.pl>.

Benedyktynki w Collegium Maius

WYDARZENIA | W Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie przygotowywana jest wystawa „Kobiety pod znakiem krzyża. Ormiańskie benedyktynki ze Lwowa i ich duchowość”.

Założony w 1791 r. we Lwowie konwent Panien Benedykynek Ormiańskich był pierwszym i jedynym w historii Ormian polskich żeńskim zgromadzeniem zakonnym łączącym formę monastycyzmu zachodniego z ormiańską liturgią

Świętym. Ilustracją poruszanych zagadnień będą cenne artefakty – obrazy, sprzęty i tkaniny liturgiczne, rękopisy oraz druki ze zbiorów m.in. Biblioteki Jagiellońskiej, Opactwa Sióstr Benedykynek w Krzeszowie, Opactwa Mniszek Benedykynek

KSIEŹNA MARIANNA KSAWERA NERSESOWICZÓWNA. ZE ZBIORÓW FKIDOP. FOT. KONRAD POLESCH

i językiem. Klasztor mieścił się przy ormiańskiej katedrze Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. Benedyktynki w 1946 r. ewakuowały się do Polski, osiadając ostatecznie w Wołowie na Dolnym Śląsku. W ostatnich latach siostry przekazały Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich szereg pamiątek po lwowskiej przeszłości, w tym unikatową galerię jedenastu portretów księży zgromadzenia. Obrazy te, poddane konserwacji przez Jolantę Pollesch, kierownika Działu Konserwacji Muzeum UJ, można było oglądać rok temu na wystawie w Muzeum Archidiecezji Warszawskiej. Wizerunki jedenastu „kobiet z pastorałami” będą również stanowiły trzon wystawy krakowskiej, rozbudowanej jednak o nowe wątki. Historia i duchowość mniszek zostanie pokazana na szerszym tle Kościoła ormiańskiego w Polsce. Przedstawiona zostanie prowadzona przez benedyktynki szkoła oraz należący do konwentu folwark na Łyczakowie. Zaprezentowane zostaną także lwowskie sąsiadki Ormianek, benedyktynki łacińskie z klasztoru Wszystkich

w Staniątkach, Biblioteki Diecezjalnej w Sandomierzu, Archiwum Narodowego w Krakowie, Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Na wystawie znajdzie się również obraz Józefa Brandta „Modlitwa w stepie”, własność Muzeum Narodowego w Warszawie, przedstawiający Ormian wygnanych przez Turków z Kamieńca Podolskiego, modlących się przed cudownym wizerunkiem Madonny Kamienieckiej. Pomysłodawcą i kuratorem wystawy jest prof. dr hab. Andrzej A. Zięba z Uniwersytetu Jagiellońskiego, dyrektor Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce PAU. Tytuł wpisuje się w myśl przewodnią tegorocznej odsłony *Nocy Cracovia Sacra*, odbywającej się pod hasłem „Pod znakiem krzyża”, w której Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego bierze udział. Wystawa planowana jest w terminie od 12 sierpnia do 19 listopada 2022 r. i prezentowana będzie w Collegium Maius, siedzibie Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego przy ul. Jagiellońskiej 15 w Krakowie.

Joanna Sławińska

Noc Muzeów przy Świętojskiej

WYDARZENIA | Po ponadrocznych pracach adaptacyjnych wreszcie mogliśmy zaprosić przyjaciół, sympatyków i wszystkich zainteresowanych historią i kulturą polskich Ormian do nowej siedziby Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich przy ulicy Świętojskiej w Warszawie.

Okazją była Noc Muzeów, podczas której gościliśmy przedstawicieli środowiska ormiańskiego oraz liczne grupy warszawian odwiedzających tego dnia placówki muzealne. Nie po raz pierwszy okazało się, że tematyka ormiańska pozostaje przez cały czas w kręgu zainteresowań osób w każdym przedziale wiekowym. Odwiedzili nas młodzi ludzie z dziećmi, ale było też bardzo dużo osób starszych. Pokazaliśmy faksymile pierwszych przywilejów nadanych Ormianom w XIV wieku przez królów Kazimierza Wielkiego i Władysława Jagiełłę. Pierwszy raz mieliśmy okazję za-

prezentować w naszej siedzibie kolekcję portretów księży benedykynek ormiańskich ze Lwowa, opowiedzieć o zakonie oraz historii obrazów, które spędziły ok. 70 lat na klasztornej strychu. Zaprezentowaliśmy najnowszy prezent od sióstr z Wołowa – pamiątkowy pastorał, który widnieje na dwóch ostatnich portretach księży. Pokazaliśmy również ciekawe dokumenty związane z ostatnim arcybiskupem Kościoła ormiańskokatolickiego Józefem Teodorowiczem, m.in. adres przygotowany przez wiernych ośmiu parafii na dawnych Kresach z okazji 50-lecia kapłaństwa i 25-lecia sakry

biskupiej. Wśród wystawionych eksponatów znalazły się również zabytkowe szaty liturgiczne, stare ormiańskie rękopisy i pierwsze wydania Biblii. Podobnie jak w ubiegłym roku, zorganizowaliśmy spacer z warszawskimi przewodnikami szlakiem polskich Ormian po Starym i Nowym Mieście. Ponownie wzbudziły one duże zainteresowanie, skorzystało z nich prawie 60 osób. Siedzibę Fundacji i naszą wystawę odwiedziło ponad 250 osób. W najbliższym czasie postaramy się, aby przygotowaną ekspozycję udostępniać zainteresowanym również w kolejnych dniach.

mot

ZWIEDZAJĄCYCH OPROWADZAŁY MARIA OHANOWICZ-TARASIUK I HANNA KOPCZYŃSKA-KŁOS. FOT. WŁADYSŁAW DEŃCA

Władając 160 tysiącami znaków...

WYDARZENIA | ...około, bo – statystycznie rzecz biorąc – tyle mniej więcej znaków liczy każde wydanie „Awedisu”. A pomnożywszy to przez 50...

W poprzednim numerze „Awedisu” ogłaszaliśmy zmianę na stanowisku redaktora naczelnego. Teraz – kolejną. Z powodu stanu zdrowia wycofała się ze współpracy Zofia Jurkowłaniec, która była z nami od wydania pierwszego numeru „Awedisu”. W stopce redakcyjnej widniało: „Korekta: Zofia Jurkowłaniec”. Ale Pani Zosia to o wiele, wiele więcej. Wszechstronna erudycja, odczytanie... Ilekroć ratowała nas przed potknięciami. Dziękujemy, życzymy zdrowia! Zofię Jurkowłaniec zastąpi Lidia Molak, rocznik 1971. Z wykształcenia polonista, z zawodu dziennikarz, redaktor i korektor. Ma na koncie współpracę z pismami: „Rodzice”, „Niedziela”, „Idziemy”

i „List do Pani”, oraz portalem edukacyjno-informacyjnym dla rodziców fotelik.info. Od 1998 r. wraz z mężem związana ze stowarzyszeniem Spotkania Mażeńskie. Autorka

zbioru felietonów „Cudownie być mamą”, zainspirowanych wychowywaniem własnych sześciorga dzieci. Życzymy powodzenia!

Redakcja

MOLAKOWIE – SZEŚĆ ÓSMYCH RODZINY. LIDIA – W ŚRODKU, W OKULARACH FOT. Z RODZINNEGO ARCHIWUM

Instytut Piramowicza: badania, edukacja, dialog

WYDARZENIA | Cyfrowe archiwum historii mówionej czy gra edukacyjna dotycząca dziejów Ormian polskich – to tylko niektóre przykłady działalności Instytutu Piramowicza we Wrocławiu. Latem rusza kolejny projekt: *Tribute to Hovhaness*. Zapisy trwają.

Instytut Piramowicza powstał z inicjatywy naukowców oraz ormiańskiego środowiska na Dolnym Śląsku. Jego celem jest prowadzenie prac edukacyjnych i badawczych związanych z Ormianami polskimi. Priorytetem jest podtrzymywanie i rozwój kultury ormiańskiej i języka ormiańskiego poprzez prowadzenie spotkań, warsztatów oraz konsultacji w biurze Instytutu Piramowicza. Ważne zadanie stanowi też promowanie i upowszechnianie wiedzy o historii i tradycji ormiańskiej oraz ormiańskich osiągnięciach naukowych, jak również

integracja lokalnej społeczności ormiańskiej. Mimo że Instytut Grzegorza Piramowicza jest stowarzyszeniem nowym (został wpisany do rejestru 15 listopada 2018 r.), to udało się już nawiązać współpracę z innymi lokalnymi organizacjami ormiańskimi oraz warszawską Fundacją Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich. Członkowie stowarzyszenia stworzyli stronę internetową <https://www.institutpiramowicza.pl/> oraz aktywny profil na Facebooku <https://www.facebook.com/institutpiramowicza/>. Zostały również napisane pierwsze publikacje

dotyczące mniejszości ormiańskiej, afiliowane na Instytut. Oprócz tego zapoczątkowana została seria wywiadów z ludźmi kultury i nauki związanymi z Ormianami, które regularnie pojawiają się na łamach „Awe-disu”. Członkowie Instytutu udzielali również wypowiedzi w mediach, m.in. w Radiu Wrocław, Radiu Rodzina, Radiu Kraków. Od listopada 2019 r. Instytut Piramowicza wynajmuje od Gminy Wrocław lokal przy ulicy Bałuckiego 7. Dużym sukcesem były przeprowadzone przez Instytut warsztaty edukacyjne „Or-

ILUSTRACJA: PLAKAT WARSZTATÓW TRIBUTE TO HOVHANNES

mianie na Śląsku” w ramach mikrograntu NGO (numer umowy: M/353/2019/III). Zrealizowano również umowę z Gminą Wrocław na Konsultacje integracyjne w biurze Instytutu Piramowicza (umowa nr D/WCRS/19A/69/2020). Instytut był też partnerem i pomagał w przeprowadzeniu projektu z MSWiA „Warsztaty edukacyjne Ormianie polscy” wraz z wystawą, realizowanego przez Towarzystwo Ormian Polskich. W trzecim i czwartym kwartale 2020 r. dzięki wsparciu Gminy Wrocław Instytut zrealizował projekt „Konsultacje integracyjne w biurze Instytutu Piramowicza”. Ponadto powstał również film edukacyjny o Ormianach we Wrocławiu, finansowany z programu „Tożsamość kulturowa i dialog wartości lokalnej wspólnoty wrocławian 2021”. Filmy Instytutu Piramowicza mają wiele tysięcy wyświetleń, co świadczy o tym, że Instytut dobrze wypełnia swoją misję i jest ważnym ośrodkiem dla społeczności ormiańskiej w Polsce. W ostatnich kilku miesiącach IP zrealizował też dwa projekty wystawiennicze z dotacji uzyskanych od fundacji PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Obecnie trwają prace nad stworzeniem gry edukacyjnej przybliżającej dzieje Ormian polskich. Będzie ona pożytecznym i interesującym narzędziem w budowaniu wśród kolejnych pokoleń obywateli Polski świadomości historycznej i pamięci o ważnych chwilach w historii naszego kraju, na którą wpływ mieli też Ormianie. Celem gry jest zgromadzenie jak największej liczby „punktów prestiżu”, które można zdobyć, służąc wiernie Polsce. Kolejny istotny projekt to cyfrowe archiwum historii mówionej Ormian polskich, tworzone na stronie internetowej Instytutu Piramowicza. Początkowo ma się w nim znaleźć kilkadziesiąt wywiadów z członkami mniejszości ormiańskiej. Członkowie IP chcą, by zbiór wspomnień Polaków pochodzenia ormiańskiego oraz Polaków związanych z tą mniejszością był dostępny za pośrednictwem

nowych mediów i stał się tym samym formą dialogu między pokoleniowym. Instytut Piramowicza współpracuje z Ośrodkiem Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce przy Polskiej Akademii Umiejętności i jest zaangażowany w projekty naukowe OBKOP, m.in. stworzenie encyklopedii Ormian polskich oraz dokumentację historii Ormian na Śląsku. Ważne znaczenie ma realizowany wkrótce projekt *Tribute to Hovhaness*, w ramach którego Instytut Piramowicza i Wrocławski Teatr Pantomimy zapraszają na warsztaty z Zhi-rayrem Dadasyanem, dyrektorem artystycznym Stołecznego Teatru Pantomimy z Erywania. Trzy dni warsztatów teatralno-tanecznych (ruchowych) będą okazją do stworzenia scen, które zostaną wykorzystane w wideoklipie *Tribute to Hovhaness*. Hovhaness Hajinyan, aktor Yerevan State Pantomime Theatre, zasłynął w 2013 r. pokojowym uściskiem dłoni z artystą z Turcji, z którą Armenia od stuleci żyje w konflikcie. Czterdziestotrzynastodniowy uścisk dłoni został wpisany do Księgi Rekordów Guinnessa. W 2020 r. Hovhaness zginął w wojnie o Górski Karabach. Podczas projektu zrealizowany zostanie wideoklip do utworu muzycznego zespołu ATME, upamiętniający Hovhannesa. W filmie w reżyserii Mateusza Kowalskiego, z udziałem aktora Artura Borkowskiego, wystąpią również uczestnicy warsztatów. Zajęcia będą odbywać się 3 sierpnia (17.00-20.00), 4 sierpnia (17.00-20.00) i 5 sierpnia (16.00-20.00) w sali Wrocławskiego Teatru Pantomimy przy Alei Dębowej 16 we Wrocławiu. Zapisy (imię i nazwisko, wiek) należy kierować na adres: biuro.ototo@gmail.com. Projekt, dofinansowany ze środków Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, dotyka m.in. procesu integracji młodych ludzi z różnych kultur i ma wielowarstwowe znaczenie społeczne.

Dr Andrzej Gliński
Prezes Instytutu Grzegorza Piramowicza

Wieści z Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego

WYDARZENIA | Tematem pierwszego popandemicznego spotkania Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego, które odbyło się 28 maja w Krakowie, była praca magisterska Anzheli Kayumovej „Życie ormiańskiej mniejszości narodowej w Iranie na podstawie wybranych dzieł Zoi Pirzad i Chorena Aramuniego”.

MKHITAR GHAZARYAN (STUDENT WYDZIAŁU STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH I POLITYCZNYCH UJ), DR HAB. RENATA KRÓL-MAZUR (CZŁONKINI OTK, POLITOLOG, HISTORYK, INSTYTUT NAUK POLITYCZNYCH I STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH UJ), ANZHELA KAYUMOVA (CZŁONKINI OTK, PRELEGENTKA, ABSOLWENTKA INSTYTUTU ORIENTALISTYKI UJ, STARSZY WYKŁADOWCA NA WYDZIALE STUDIÓW MIĘDZYNARODOWYCH I POLITYCZNYCH UJ), PROF. DR HAB. ANDRZEJ PISOWICZ (WYBITNY ARMENISTA I IRANISTA; CZŁONEK OTK) ORAZ STUDENCI Z INSTYTUTU ORIENTALISTYKI UJ. FOT. MAŁGORZATA MAŁKIEWICZ

Spotkanie poprowadził prof. dr hab. Andrzej Pisowicz, wybitny armenista i iranista. Obszerne opracowanie na wspomniany temat można znaleźć w nowym, podwójnym numerze „Biuletynu Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego” (nr 108/109). Autorka opisuje m.in. zmagania Ormian w Par-skastanie – jak po ormiańsku

określa się Iran – bodaj najstarszej i niezwykle oryginalnej diaspory ormiańskiej na świecie, o zachowanie swojej tożsamości narodowej i językowej. Zapraszamy do lektury: https://otk.org.pl/wp-content/uploads/Biuletyn-108_109.pdf Staraniem OTK została też wydana książka Hagopa Baroniana „Wielce szanowni wy-

drwigrasze oraz inne utwory”. Tłumaczenie z języka rosyjskiego: dr Stanisław Ulaszek, polska redakcja armenistyczna: prof. Andrzej Pisowicz, współpraca: Małgorzata Małkiewicz i Jan Abgarowicz. Powyższe projekty wydawnicze OTK zostały sfinansowane z dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji. red

Ewa Bąkowska

WSPOMNIENIE | W Gdańsku zmarła 9 czerwca 2022 r. Ewa Bąkowska. Była córką Jerzego Bąkowskiego i Ormianki, Anny z Wartanowiczów.

Urodziła się w Kraśnicy, w rodzinnym dworze koło Opoczna. Majątek należał od pokoleń do rodziny Jaxa Bąkowskich herbu Gryf, był dziedziczny aż do 1945 r. Przyszły ojciec Ewy, Jerzy Jaxa Bąkowski, ukończył szkołę średnią w Piotrkowie Trybunalskim, a następnie studia wyższe w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując tytuł inżyniera rolnika. W czasie wojny polsko-bolszewickiej, jeszcze jako student, wstąpił na ochotnika do 1. pułku kawalerii (ułanów krechowieckich), jak mówiła Ewa: „wnosząc jako wiano swój młodzieńczy zapał, patriotyzm i pięknego wierzchowca”. Jerzy walczył na Kresach Wschodnich, wraz z pułkiem odbył kampanię wojenną (za co później został odznaczony Krzyżem Walecznych) i dotarł aż na Podole. Tam poznał swoją przyszłą żonę.

„Matka moja, Anna Maria z domu Wartanowicz – opowiadała Ewa – urodziła się 15 grudnia 1901 r. w Dźwiniaczu na Podolu, nieopodal Zaleszczyk. Dziadek mój po kądzieli, Eugeniusz Wartanowicz, pochodził z rodziny ormiańskiej, która uciekła do Polski w XII/XIII w. w obawie przed rzeziami tureckimi. Moi dziadkowie posiadali majątek ziemski w Dźwiniaczu, doskonale gospodarowany, z dużymi sadami i winnicami. Przetaczając się wojna niszczyła rolnictwo na tych terenach i nim powstały właściwe władze administracyjne, skierowano okresowo mego dziadka, jako wzorowego rolnika, do Zaleszczyk, aby zajął się odbudową rolnictwa w tym rejonie. Dziadek jednak przeżywał w tym okresie wielkie załamanie psychiczne, gdyż podczas toczących się walk Ukraińcy zamordowali jego

EWA BĄKOWSKA W 1944 R. FOT. Z ARCHIWUM AUTORKI WSPOMNIENIA

siedemnastoletniego syna, Tomasza, wówczas ucznia szkoły jezuickiej w Chyrowie. Władze, widząc trudności, z jakimi borykał się dziadek, przydzieliły mu do pomocy ze stacjonującego tam z 1. pułku młodego ułana, który zarówno pochodził ze wsi, jak i studiował rolnictwo. To był właśnie mój ojciec. Młody pomocnik przejął gros pracy na swoje barki, robiąc to bardzo taktownie, tak aby nie urazić ambicji swojego zwierzchnika. Dziadek darzył go wielką serdecznością i życzliwością, zapraszając również do odwiedzenia swego majątku w Dźwiniaczu. Tam właśnie ojciec poznał córkę swego pryncypała, Annę zwaną Anulą. Była to miłość od pierwszego wejrzenia”. Panna była średniego wzrostu, miała lekko kręcone, czarne włosy i duże zielone oczy. Swoją urodą, jak potem jej córka, Ewa, zwracała uwagę. Tak więc 22 marca 1923 r. we Lwowie, w katedrze ormiańskiej młodzi zawarli związek małżeński. Ślub dawał im abp Józef T. Teodorowicz. W 1924 r. urodził się Stefan, a w 1931 r. – Ewa. Po ślubie

młodzi zamieszkali w Kraśnicy, gdzie zajęli się prowadzeniem majątku, założyli stadninę koni arabsów. Ta niewielka hodowla, dzięki urodzonej tu słynnej kłaczce Bałałajka, stała się znana nie tylko w Polsce, ale na całym świecie. Potomek Bałałajki, Bask, jest legendą amerykańskich koni arabskich.

We wrześniu 1939 r. ojciec Ewy wyruszył na wojnę, z której już nie wrócił. Wzięty do niewoli przez Sowieców, został osadzony w Starobielsku. Rodzina dowiedziała się o tym, gdyż przysłał dwie kartki. O jego zamordowaniu w Charkowie córka nie wiedziała długie lata. Podczas wojny Kraśnicę odwiedzali partyzanci. Anna miała dla nich zawsze miejsce i jedzenie; niosła wszelką pomoc. Dla trzynastoletniej wtedy Ewy, rozśmianej, z długimi, czarnymi warkoczami, partyzanci układali wiersze. Przypominała im pozostawione w domu siostry i córki. Kraśnica była dla nich swoistą ostoją, miejscem, gdzie patriotyzm przejawiał się codziennie w sposób czynny. Tę atmosferę Ewa zapamiętała na całe życie.

W nocy z 17 na 18 stycznia 1945 r. Armia Czerwona wkroczyła do Kraśnicy. Przepadł cały majątek, także reszta koni, których Niemcy nie wywieźli. Sowieci chcieli nawet rozstrzelać Annę jako „burżujkę”. Jednakże służba dworska i miejscowa ludność zaprotestowała,

EWA BĄKOWSKA (PO PRAWIEJ) Z ALEKSANDRĄ ZIÓŁKOWSKĄ-BOEHM. FOT. Z ARCHIWUM AUTORKI WSPOMNIENIA (2010 R.)

zarówno wtedy, jak i potem, kiedy Annę i kilkunastoletnią Ewę „za pomoc żołnierzom Armii Krajowej” aresztowano w Opocznie. Wypuszczono je z więzienia, ale według ustawy z września 1944 r. musiały trzymać dystans co najmniej 40 km od granicy powiatu.

„W sierpniu 1945 r. wyruszyliśmy do Gdańska – wspominała Ewa – Znaleźliśmy mieszkanie, wprawdzie z dziurą po pocisku, ale był już własny dach nad głową. Z Kraśnicy nas wypędzono, rodzinny majątek ze strony rodziny matki, Wartanowiczów, w Dźwiniaczu na Podolu też przepadł. My z matką straciliśmy absolutnie wszystko”.

Ewa i jej brat Stefan skończyli szkołę, poszli na studia. Matka podejmowała się różnych prac. Umarła nie doczekawszy wiadomości o mężu. Nigdy nie odwiedziła Kraśnicy. Jak powiedziała Ewa: „Poza najbliższą rodziną nie można było rozmawiać na ten temat ani nawet wymienić słowa »Katyń«”. Bardzo brakowało jej ojca. Zasnęła z wyobrażeniem dnia, kiedy wróci. Czasami płacząc.

Wspominając matkę, powiedziała: „Uważam moją matkę za naprawdę wyjątkową osobę. Ciężko jest mi myśleć, że miała takie trudne życie. Straciła męża, o którego śmierci nie wiedziała przez całe lata, pochowała syna. Straciła dom, który służył pokoleniom, ukochane konie. Jej praca poszła na marne”.

Anna Bąkowska zmarła po ciężkiej chorobie 21 marca 1983 r., dwa i pół roku po śmierci Stefana. Jest pochowana na Cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku Wrzeszczu, we wspólnej mogile z synem, na której znajduje się również epitafium upamiętniające jej męża, Jerzego Jaxa Bąkowskiego, porucznika kawalerii. Ewa złożyła tam także garstkę ziemi przywiezionej z Charkowa. W grobie tym 17 czerwca 2022 r. została pochowana Ewa Bąkowska.

Aleksandra Ziółkowska-Boehm

Aleksandra Ziółkowska-Boehm

Pisarka, autorka licznych publikacji, w tym wspominających polskich Ormian: „Dwór w Kraśnicy i Hubalowy Demon” (2009, 2015), „Lepszy dzień nie przyszedł już” (2012) i tłumaczenie tej ostatniej: „A Better Day Has Not Come” (2011). Laureatka wielu nagród i odznaczeń, w tym: Nagrody Literackiej Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie (2007), Złotego Krzyża Zasługi (2014), Medalu „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2015) oraz tytułu „Absolwent VIP Uniwersytetu Łódzkiego” (2021).

POGRZEB ODBYŁ SIĘ W ASYŚCIE WOJSKOWEJ. EWA BĄKOWSKA BYŁA KOMBATANTKĄ, CZŁONKIEM KOŁA GDAŃSK-WRZESZCZ ŚWIATOWEGO ZWIĄZKU ŻOŁNIERZY ARMII KRAJOWEJ, ODZNACZONĄ KRZYŻEM ARMII KRAJOWEJ, MEDALEM WOJSKA POLSKIEGO I ODZNAKĄ „AKCJI BURZA”. FOT. KS. CEZARY ANNUSEWICZ

W WIEKU 79 LAT ODESZŁA DO PANA

ŚP.

HELENA Z CHODOROWSKICH KUBICKA

UR. 10.01.1943 R. W KOZLIŃSKIM MAJDANIE

NA WOŁYNII, ZM. 5.05.2022 R. W RYCZENIU

MAMA NASZEGO, POLSKICH ORMIAN, PRZYJACIELA

MARKA KUBICKIEGO

WIECZNY ODPOCZYNEK RACZ JEJ DAĆ, PANIE!

Posłowie u Ormian na Śląsku

WYDARZENIA | Wyjazdowe posiedzenie sejmowej Komisji Mniejszości Narodowych i Etnicznych odbyło się 16 i 17 maja w Katowicach. Była to dla posłów niezwykła okazja do spotkania z kulturą ormiańską.

Relacja z obrad poselskich (zwykle mających charakter politycznej młócki i przepychanki pomiędzy rządową większością i opozycyjną mniejszością) niekoniecznie musi być tematem zajmującym dla Czytelników „Awedisu”. Tym razem jednak Ormianie śląscy sprawili, że przez cały czas pobytu na Górnym Śląsku posłowie zasłuchani byli w historię Ormian polskich, zachwycali się pamiątkami ormiańskiej kultury, wreszcie modlili się razem z nami pod gliwickim chaczkaem.

A zaczęło się wszystko od „wojny polsko-niemieckiej” – czyli obniżenia przez sejm subwencji oświatowej na naukę języka niemieckiego jako języka mniejszości. W ślad za nowelizacją budżetu na rok 2022 w tym zakresie, Minister Edukacji i Nauki wydał rozporządzenie zmniejszające liczbę godzin nauczania języka niemieckiego i... zaczęło się. Przedstawiciel mniejszości niemieckiej w sejmie (poseł PO), przedstawiciele mniejszości niemieckiej w Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, organizacje Niemców w Polsce – wszyscy wystąpili z protestami, zarzucając władzom „dyskryminację mniejszości niemieckiej w Polsce”. Wobec tej fali protestów sejmowa Komisja MNiE zaplanowała posiedzenie wyjazdowe w Katowicach, gdyż właśnie w województwie śląskim, ze względu na liczbę osób deklarujących niemiecką przynależność etniczną, liczbę szkół uczniów oraz kwotę subwencji, problem ten jest najbardziej widoczny. Zaplanowano więc tematykę posiedzenia: informację Ministra Edukacji i Nauki oraz Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji na temat „sytuacji i problemów mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkałych na terenie województwa śląskiego”. Na posiedzenie Komisji zostali zaproszeni, oprócz przedstawicieli władz wojewódzkich i samorządowych, reprezentanci wszystkich trzynastu mniejszości narodowych i etnicznych mieszkających w województwie – a więc również Ormianie.

Z polityką w tle

W historycznej Sali Marmurowej byłego Sejmu Śląskiego, a obecnie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach goście z Warszawy przywitali Robert Magdziarz, wicewojewoda śląski, oraz Magdalena Szewczuk-Szturc, dyrektor Wydziału Spraw Obywatelskich

POSŁOWIE, CZŁONKOWIE SEJMOWEJ KOMISJI MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH. STOJĄ OD LEWEJ: WOJCIECH ZUBOWSKI – ZASTĘPCA PRZEWODNICZĄCEGO, JAROSŁAW RZĘPA, BOGDAN KASPROWICZ, WANDA NOWICKA – PRZEWODNICZĄCA, MACIEJ GÓRSKI, ZBIGNIEW KONWIŃSKI – ZASTĘPCA PRZEWODNICZĄCEGO. FOT. ANETA KOPYTOWSKA

i Cudzoziemców, wraz z pracownikami. W kuluarach oprawę plastyczną stanowiła interesująca wystawa poświęcona edukacji Romów w woj. śląskim.

Początek spokojny, urzędowy – relacje, zgodnie z porządkiem dziennym, złożyli dyrektor Andrzej Sosnowski, przedstawiciel MSWiA (w zakresie ogólnej charakterystyki woj. śląskiego oraz funkcjonujących organizacji mniejszości narodowych i etnicznych), oraz dr Małgorzata Milewska z MSWiA (w zakresie edukacji Romów na terenie woj. śląskiego). Następnie reprezentanci MEiN – Jacek Banaś, dyrektor Departamentu Kształcenia Ogólnego, oraz Dariusz Domański, wicekurator oświaty w Katowicach – przedstawili poważną i szczegółową informację na temat problemów edukacji mniejszości narodowych, ze szczególnym uwzględnieniem mniejszości niemieckiej i romskiej, czyli dwóch największych społeczności etnicznie niepolkich na Śląsku.

Właściwie do przedstawionych informacji – z których niezbitnie wynikało, że państwo polskie, puściwszy w niepamięć historyczną rolę „dysydentów i dyzunitów” w czasie rozbiorów, przeznacza rokrocznie ogromne kwoty na oświatę i kulturę mniejszości, wspiera i wspomaga ich organizacje w codziennej działalności – nie było zastrzeżeń ani istotnych pytań. Kiedy jednak przewodnicząca Komisji, Wanda Nowicka, udzieliła głosu gościom, zaczął się atak ze strony przedstawicieli mniejszości niemieckiej, żądających przywrócenia poprzednich (obowiązujących do 2021 r.) kwot subwencji i liczby godzin lekcyjnych, stawiających zarzut, że cała sprawa ma charakter polityczny,

zarzucających władzom państwa polskiego dyskryminację mniejszości niemieckiej.

Tu akurat trzeba się zgodzić – poseł Janusz Kowalski z Opola, zgłaszający wniosek w sejmie o zmniejszenie subwencji na nauczanie języka niemieckiego jako restrykcję za stanowisko rządu Niemiec w sprawie finansowania nauki języka polskiego w Niemczech, wcale nie krył, że sprawa ma charakter polityczny. I polski sejm to przegłosował. I stało się prawem powszechnie obowiązującym. Osobiście, jako członek Komisji Wspólnej Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych, ja tych Niemców popierałem – bo polityczny spór Polski z państwem niemieckim o załatwienie problemów mniejszości polskiej w Niemczech powinien być załatwiany i rozstrzygany w innej formule, nie w postaci restrykcji wobec mniejszości niemieckiej w Polsce. Ale politycy mają inne zdanie...

Przypomniała mi się rozmowa z moim przyjacielem, niemieckim poetą Michaellem Zellerem, który mi powiedział: „Sprawy pojednania narodów niemieckiego i polskiego nie możemy zostawić politykom, bo wszystko... zepsują!”. A ja mu na to napisałem wiersz:

*Deutsch und Pole sind wie Bruder
choć jednak trochę z trudem
bo czasem aż człowieka skreca*

krzyknąć – aż do gardła naszych nie chcemy Niemca!
A przypomniałem sobie tę rozmowę, bo po wystąpieniach przedstawicieli mniejszości niemieckiej zabierali głos inni goście: przedstawiciele Ruchu Autonomii Śląska. Żądali oni – w pełnych emocjach wystąpieniach – uznania narodowości śląskiej, języka i kultury śląskiej

jako odrębnej od polskiej, a następnie uznania ich jako autochtonów – gospodarzy ziemi śląskiej. Słuchając tych wypowiedzi, zdawało się, że są oni w równej odległości zarówno od nacji polskiej, jak i niemieckiej. Kiedy jednak jeden z tych Ślązaków zakończył swoje wystąpienie zdaniem: „Bo my tu zawsze byli, i zawsze będziemy, bo to jest nasz Heimat”! – sala na chwilę zamarta. Tym jednym słowem zostało powiedziane wszystko!

Najlepsi synowie

Wtedy i ja zabrałem głos w imieniu Ormian polskich, najpierw podkreślając bardzo dobrą współpracę z władzami województwa śląskiego i MSWiA. Przypomniałem słowa abp. Józefa Teodorowicza, że „Ormianin to dwa razy Polak” i że przez siedem wieków obecności Ormian w Polsce nigdy nie spotkaliśmy się z dyskryminacją, mimo że zachowywaliśmy swój język, swoją wiarę i swoją kulturę. Dzisiaj też moglibyśmy przedstawić listę problemów do załatwienia i zapłakać przed Polską całą, jak to nam tutaj źle, i żądać od polskiego państwa – dawaj!, bo się poskarżymy w Brukseli...

Jednak zdajemy sobie sprawę, że zgodnie z ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych, państwo polskie wspiera (w tym również finansowo) działania organizacji mniejszości narodowych i etnicznych mające na celu ochronę, zachowanie i rozwój tożsamości kulturowej oraz zachowanie i rozwój języka regionalnego. Wspiera, a więc nie jest obowiązane do całkowitego, pełnego finansowania takiej działalności. Więc choć dostajemy tych dotacji państwowych o wiele za mało w stosunku do potrzeb – to i za to, co jest, jesteśmy wdzięczni naszej polskiej Ojczyźnie.

I przypomniałem słowa Bogdana Krzysztofowicza wypowiedziane w 1930 r. we Lwowie z okazji powołania Związku Ormian: „Ormianie byli w Polsce zawsze najlepszymi synami Najjaśniejszej Rzeczypospolitej. Takimi byli i takimi pozostaną.” To tak *à propos* tego „Heimatu”.

Mówiąc następnie o planach i zamierzeniach Związku Ormian w Polsce im. Ks. Abpa Józefa Teodorowicza realizowanych w tym roku, przedstawiłem projekt uczczenia pamięci ks. Karola Bołoz Antoniewicza – w 170. rocznicę śmierci – poprzez wmurowanie w kościele Świętej Trójcy w Bytomiu

tablicy pamiątkowej. Ma ona przypominać przeprowadzoną w 1851 r. w dziewięciu miastach Śląska misję, po której, z jednej strony, władze pruskie zakazały ks. Antoniewiczowi i jego jezuitom wstępu na Śląsk i wymogły na wrocławskiej kurii odwołanie drugiej części misji w 1852 r., mającej objąć opolszczyznę i Dolny Śląsk, z drugiej jednak miejscowa ludność nazwała go „Apostolem Śląska”.

Misja trwała tylko pięć miesięcy, ale z tego ogromnego siewu polskim słowem, dokonanego przez ks. Antoniewicza i jego współpracowników, zrodziła się polska świadomość narodowa Górnoślązaków. W ciągu następnych 50 lat wykwitła ona nazwiskami Szafranków, Bonczyków, Miarków, Mierowskich, Jańtych, Moczygembów, Korfantych, Hlondów, etc. – i wreszcie powstaniami śląskimi i powrotem do Macierzy. Dlaczego w Bytomiu, w kościele Świętej Trójcy? Bo właśnie w tym miejscu 9 listopada 1851 r. kończyła się misja. Na ostatnie spotkanie przyszło ok. 30 tys. ludzi, choć Bytom miał tylko 6 tys. mieszkańców. Dlaczego Ormianie wpisują rocznicę śmierci ks. Antoniewicza w swój kalendarz wydarzeń? Bo był to jeden z najwybitniejszych Ormian polskich, który szabłą (powstaniec listopadowy), piórem (uznany poeta, autor m.in. pieśni „Chwalcie łaki umajone”) i modlitwą (misja na Podkarpaciu po rabacji Szeli i misja śląska) kształtował i praktykował polski patriotyzm.

Odniosłem wrażenie, że po moim głosie napięcie nieco zelżało i kolejne wystąpienia przedstawicieli nacji niemieckiej, romskiej, żydowskiej były już spokojniejsze, bardziej rzeczowe, a mniej emocjonalne. Posłowie i przedstawiciele władz rządowych również ze zrozumieniem przyjmowali racje i argumenty w sprawach nauczania w języku niemieckim, stwierdzając, że będą popierać stanowisko mniejszości zmierzające do odblokowania subwencji.

Chciałbym powiedzieć nieskromnie, że to moja opowieść o ks. Antoniewiczach tak zachęciła posłów do ormiańskich historii, że następnego dnia już wczesnym rankiem byli w kościele ormiańskokatolickim w Gliwicach. Jednak prawda jest taka, że wyjazd ten był z góry zaplanowany. Członkowie Komisji wiedzieli, że ten kościół od 1945 r. jest jedyną ormiańską świątynią w Polsce, bo choć parafie są trzy – północna w Gdańsku, centralna

PO ZŁOŻENIU KWIATÓW PRZEZ PANIĄ POSEŁ WANDE NOWICKĄ BOGDAN KASPROWICZ WYJAŚNIA ZNACZENIE I HISTORIĘ CHACZKARÓW. FOT. ANETA KOPYTOWSKA

w Warszawie i południowa w Gliwicach – to dwie pierwsze korzystają z gościnności kościołów rzymskokatolickich. Przywitaliśmy więc razem z Anną Olszańską, panią prezes Związku Ormian w Polsce, ciepło i serdecznie całą Komisję z jej przewodniczącą Wandą Nowicką na czele i przez blisko godzinę – w niecodziennej scenarii ormiańskiej ornamentyki, grabarowych napisów, portretów katolikosów, obrazów Axentowicza i, co najważniejsze, przed łaskami słynącym wizerunkiem ormiańskiej Matki Boskiej Łysieckiej – opowiadaliśmy o dziejach Ormian w Polsce, ormiańskim kościele, historii Ormian na Śląsku. Potem, na specjalne życzenie

połów, wyjaśnialiśmy historię i znaczenie chaczkarów, wreszcie gremialnie udaliśmy się pod nasz gliwicki kamienny krzyż, gdzie w imieniu połów pani Wanda Nowicka złożyła kwiaty i zapaliła znicz pamięci. Wszak chaczkar ten poświęcony jest pamięci Ormian pomordowanych w latach 1915-1918 w Turcji oraz Ormian zamordowanych na polskich Kresach Wschodnich czasu ostatniej wojny światowej.

*Bogdan Stanisław Kasprowicz
Astwacatur Ilovacy Gasparian*

„Apostoł Śląska”, tekst autorstwa Bogdana Kasprowicza, został opublikowany w 11. numerze „Awedisu” (2012)

Spotkanie ze studentami

W siedzibie Fundacji Kultury i Dziedzictwa Ormian Polskich w Warszawie 10 czerwca zebrał się studenci Koła Naukowego Geopolityki z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, aby wysłuchać prelekcji Jerzego Marka Nowakowskiego – historyka, dziennikarza, publicysty, polityka, b. ambasadora m.in. w Arme-

nii. Tematem wystąpienia była właśnie Armenia, jej sytuacja polityczna, relacje z ościennymi krajami i oczywiście wojna w Górskim Karabachu. Niezwykle interesująca prelekcja oraz komentarze i odpowiedzi na pytania zadawane przez opiekunkę koła dr Katarzynę Cichos i studentów wypełniły ponadgodzinne spotkanie.

mot

Skąd się wzięli Roszka-Bogdanowicze w XVIII-wiecznym Wrocławiu?

HISTORIA | Pod koniec minionego roku dokonano we Wrocławiu instalacji oraz uroczystego odsłonięcia tablicy pamiątkowej poświęconej pamięci polskich Ormian z rodziny Roszka-Bogdanowiczów.

Pamięci polskich Ormian z rodziny Roszka-Bogdanowiczów

W tym kościele, w grobowcu znajdującym się w krypcie pod kaplicą św. Mikołaja, spoczywają członkowie zasłużonej w dziedzinie handlu międzynarodowego rodziny Roszka-Bogdanowiczów.

W roku 1752 podczas wyprawy handlowej na Dolny Śląsk zmarł Łazarz Roszka-Bogdanowicz. Pochowany został w tym kościele, który należał do największego wówczas duszpasterstwa polskiego we Wrocławiu. Spoczęli tu także jego bracia – Stefan (zm. 1753) i Dawid (zm. 1754).

GÓRNA POŁOWA TABLICY. DOLNA – ZAWIERA TŁUMACZENIE NA JĘZYK ANGIELSKI

został we Wrocławiu w kościele oo. Reformatorów (Franciszkanów), który był wówczas największym w tym mieście duszpasterstwem polskim. W jego grobowcu, usytuowanym w krypcie pod kaplicą Najświętszej Panny Marii, dziś św. Mikołaja, pochowano potem jego braci – Stefana (†19 października 1753) oraz Dawida (†14 września 1754). Rodzina Roszka-Bogdanowiczów była związana z miastem Stanisławów niemalże od momentu jego założenia. Do tego miasta przenieśli się synowie Stefana Roszki: Bogdan Stefanowicz Roszka, Krzysztof Roszka i Stefan Roszka Stefanowicz. Dużą sławą cieszył się szczególnie Stefan, który był ormiańskokatolickim dziekanem Pokucia i Podola oraz proboszczem Stanisławowa i wizytatorem apostolskim Ormian w Siedmiogrodzie. Zdobył uznanie jako wybitny liturgista i filolog. Był twórcą m.in. słownika ormiańsko-łacińskiego i łacińsko-ormiańskiego pt. *Thesaurus linguae Armeniorum*.

Przyczyną zmiany miejsca zamieszkania rodziny był upadek Kamieńca Podolskiego (zdobyt w 1676 r. przez Turków). Cała rodzina przeniosła się najpierw do Siedmiogrodu, do miasta Gyergyószentmiklós (niem.: Niklasmarkt, dziś: Gheorgheni w Rumunii). O powiązaniach tej rodziny z Rumunią świadczy nazwisko. Roszka znaczy po rumuńsku „ryży, rudy”. Z biegiem czasu, kiedy znajomość rumuńskiego zaczęła zanikać, zaczęto mówić Roszko, identyfikując to ze zdrobnieniem imienia Roch. Później rodzina Roszka-Stefanowiczów przeniosła się do Stanisławowa, miasta nowo założonego przez chorążego wielkiego koronnego, starostę halickiego

i kołomyjskiego Andrzeja Potockiego, późniejszego hetmana polnego koronnego, syna hetmana wielkiego koronnego Stanisława Rewery Potockiego. Miasto to (lokacja w 1662), zaprojektowane jako nowoczesna na tamte czasy forteca, wytrzymało oblężenie armii tureckiej w 1676 r. Już w 1665 r., czyli trzy lata po lokacji miasta, Andrzej Potocki rozkazał zbudować dla Ormian drewniany kościół i plebanie dla księdza. Na mocy przywileju z 1677 r. fundator utworzył odrębną jurysdykcję dla Ormian ze Stanisławowa. Zapis ten stworzył w Stanisławowie odrębną gminę ormiańską, równouprawnioną ze społecznością polską. Wspólny dla obu nacji był sąd kryminalny. Postanowienia te zostały doprecyzowane w drugim przywileju, wydanym rok później. Od lat dziewięćdziesiątych XVII wieku Bogdan Roszka Stefanowicz był aktywny zawodowo w Stanisławowie, czego dowodem są liczne zapisy transakcji handlowych z jego udziałem w aktach gminy ormiańskiej. Przez jakiś czas pełnił też funkcję rajcy ormiańskiego. Musiał cieszyć się szacunkiem społeczności ormiańskiej, gdyż w aktach ormiańskich figuruje kilkakrotnie jako osoba, która godzi spory oraz plenipotent finansowy. Bogdan wraz ze swoim bratem Krzysztofem zajmowali się głównie handlem wołami, które kupowali „znad granicy tureckiej” i sprzedawali na Śląsku lub w Gdańsku. Był to handel na sporą skalę. To właśnie Bogdan rozpoczął linię Roszka-Bogdanowiczów, która otrzymała nobilitację szlachecką. Jego też synowie zostali pochowani we Wrocławiu.

Andrzej Gliński

W skrócie

HOŁD DLA KRZYSZTOFA
PENDERECKIEGO

Festiwal Kompozytorski Contemporary Classics w Erywaniu od tego roku nosi imię Krzysztofa Pendereckiego. Genialny kompozytor, świadomy swych ormiańskich korzeni, często wraz z żoną odwiedzał Armenię, współpracując m.in. z Ormiańską Państwową Orkiestrą Symfoniczną. W 2015 r. poświęcił swój „Psalm nr 3” pamięci ofiar ludobójstwa Ormian. Tegoroczny festiwal, na którym prezentowane są kompozycje najwybitniejszych współczesnych twórców muzyki klasycznej, odbywa się w dniach 9-19 lipca.

SZTUKA DIASPORY

Pod auspicjami Ambasadora Republiki Armenii w Republice Czech w Ostrawie w dniach 15-17 czerwca odbyła się konferencja naukowa poświęcona sztuce ormiańskiej w diasporze – Art Of The Armenian Diaspora Conference. Organizatorami wydarzenia były: Uniwersytet w Ostrawie, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Ambasada Republiki Armenii w Pradze. W trzydniowych obradach udział wzięli naukowcy z Armenii, Czech, Francji, Polski, Portugalii, Rosji, Ukrainy i Węgier. Polskę reprezentowali: ks. prof. Józef Naumowicz, prof. Jerzy Malinowski, dr Dominika Macios i dr Piotr Kondraciuk.

ANTICUM NOVUM

Na kanale TVP Kultura został wyemitowany film „Ararat” z koncertem zespołu Anticum Novum, polecany jako medytacja instrumentalno-wokalna upamiętniająca ludobójstwo Ormian 1915-1917. Artyści wystąpili w 2016 roku w bazylice Notre-Dame w Orcival (Francja). W czołówce filmu koncert rekomendowany jest jako przykład dialogu francusko-ormiańskiego. Nagranie trwa prawie półtorej godziny. Podcast jest dostępny pod adresem: <https://vod.tvp.pl/video/koncerty,music-live-collection-ararat,57916835> Założony w 1996 r. Zespół Anticum Novum z Saint-Etienne zajmuje się badaniem i odkrywaniem dawnych, zapomnianych partytur. Dzięki takiemu podejściu łączy muzykę Europy Zachodniej i Wschodu.

Śladami Łukasiewicza

BIOGRAM | Na Podkarpaciu znajdziemy wiele miejsc i pamiątek związanych z twórcą przemysłu naftowego i rafineryjnego. Może w Roku Łukasiewicza warto ruszyć jego tropem? Podpowiadamy, dokąd pojechać.

Bóbrka – to miejscowość, którą koniecznie trzeba odwiedzić, poszukując śladów działalności Ignacego Łukasiewicza. Na terenie najstarszej na świecie (i nadal działającej!) kopalni ropy naftowej, założonej w 1854 r. przez spółkę Łukasiewicz-Trzeciecki, mieści się dziś Muzeum Przemysłu Naftowego i Gazowniczego. Na obszarze dwudziestu hektarów zobaczyć można m.in. dwa XIX-wieczne szyby naftowe – „Franek” i „Janina”. Drugi z nich – wykopany ręcznie do głębokości 96 m, a następnie pogłębiony wiertnicą ręczną o kolejną 60 m – jest do dziś eksploatowany. Dla fanów historii techniki rarytasem będzie np. warsztat mechaniczny z 1864 r., służący do obsługi wierceń metodą udarową. W gmachu administracyjnym kopalni (tzw. Domu Łukasiewicza) z 1865 r. mieści się ekspozycja apteczna oraz wystawa geologiczna. Zgromadzono tu także kolekcję lamp naftowych i fotografii. Na terenie muzeum podziwiać można również kamienny obelisk, ufundowany przez Łukasiewicza w 1872 r. na pamiątkę założenia kopalni. Od 1982 r. stoi tam również pomnik ojca przemysłu naftowego dłuta Władysława Kandefera.

Chorkówka – mimo że Ignacy Łukasiewicz spędził tutaj kilkanaście lat swojego życia, śladów po tym wybitnym mieszkańcu pozostało niewiele. Założona przez niego rafineria spłonęła w 1904 r. Z kolei zakupiony przez rodzinę Stawiarskich z Jedlicza dworek Łukasiewicza, po II wojnie światowej został na mocy dekretu o reformie rolnej przejęty przez państwo. Latami niszczał, aż ostatecznie podjęto decyzję o jego rozbiorze. Dziś po założeniu dworskim nie ma właściwie śladu. O wynalazcy lampy naftowej przypomina pomnik wzniesiony w 1979 r. według projektu Mariana Koniecznego.

Gorlice – Ignacy Łukasiewicz mieszkał i pracował tam w latach 1854–1858. W gmachu dzisiejszego ratusza mieściła się dzierżawiona przez niego apteka. Przypomina o tym specjalna tablica pamiątkowa umieszczona na budynku oraz odsłonięta na gorlickim rynku w 2013 r. „Ławeczka Łukasiewicza”. Drugim ważnym punktem na mapie Gorlic, przypominającym zasłużonego mieszkańca miasta, jest replika kapliczki z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego przy skrzyżowaniu ul. Węgierskiej i Kościuszki, gdzie w 1854 r. zapłonęła pierwsza uliczna lampa naftowa.

Upamiętnia ją również mural na sąsiednim budynku oraz pobliski pomnik Łukasiewicza zaprojektowany przez Mariana Koniecznego, odsłonięty w 1967 r.

Jasło – „W tym domu w latach 1857–1864 prowadził aptekę wynalazca lampy naftowej Ignacy Łukasiewicz honorowy obywatel miasta Jasła, założyciel pierwszej destylarni ropy w Ulaszowicach” – czytamy na tablicy umieszczonej na fasadzie kamienicy przy ul. Rynek 17. Natomiast obelisk przy ul. Lwowskiej upamiętnia wspomnianą destylarnię „oleju skalnego”, założoną przez

Łukasiewiczowi w 25. rocznicę zapalenia pierwszej lampy naftowej, a także meble oraz parę podłogowych lamp naftowych, używanych w dworze w Chorkówce. Przy ul. Kapucyńskiej 1 stoi z kolei neorenesansowy budynek dawnego Towarzystwa Zaliczkowego, założonego z inicjatywy Łukasiewicza w 1878 r. Wzrok przyciąga szczególnie wykonany techniką sgraffito dekoracyjny fryz, prezentujący motywy nawiązujące do naftowego dziedzictwa regionu. Z okazji 50. rocznicy śmierci wynalazcy w 1932 r. w Krośnie odsłonięty został pierwszy pomnik wystawiony

naszych czasów dotrwał gmach szpitala łyżczakowskiego (dziś szpital kliniczny przy ul. Czernihowskiej 7), gdzie w 1853 r. przy świetle lamp naftowych przeprowadzono pierwszą nocną operację chirurgiczną. Zachowała się również dawna siedziba Sejmu Krajowego galicyjskiego, którego postem w latach 1877–1882 był Ignacy Łukasiewicz (obecnie gmach główny Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki), a także miejscowe więzienie, w którym w 1848 r. za działalność konspiracyjną przetrzymywany był młody aptekarz.

Rzeszów – śladów Łukasiewicza powinniśmy szukać przede wszystkim przy ul. 3 Maja. Przy jej skrzyżowaniu z ul. Fircowskiego znajduje się kamienica, zakupiona przez Łukasiewiczów po przenosinach rodziny do Rzeszowa. W pobliżu mieściło się popijarskie Cesarsko-Królewskie Wyższe Gimnazjum – dziś I Liceum Ogólnokształcące im. Stanisława Konarskiego, do którego przez 4 lata uczęszczał Ignacy Łukasiewicz. Nieopodal, na przeciwko kościoła Świętego Krzyża, znajduje się natomiast kamienica, w której działała apteka „Pod Czarnym Orłem” Edwarda Hübla. Wynalazca lampy naftowej przepracował w niej ponad pięć lat. W Rzeszowie zaangażował się w działalność konspiracyjną. Schadzki spiskowców odbywały się na plebanii kościoła farnego św. Wojciecha i Stanisława oraz w hotelu zwanym Luftmaszyną. Na tym budynku w 1982 r. wmurowano tablicę upamiętniającą spotkania Łukasiewicza z Edwardem Dembowskim i Franciszkiem Wiesiołowskim.

Zaduszniki – w podmieleckiej wsi w 1822 r. przyszedł na świat Ignacy Łukasiewicz. W miejscu, gdzie stał dom, w którym się urodził, znajduje się dziś tablica pamiątkowa. Drugą – ufundowaną przez społeczeństwo powiatu mieleckiego w 1928 r. – znajdziemy na budynku starej, nieczynnej już szkoły.

Zręcin – tu na zabytkowym cmentarzu pochowany został Ignacy Łukasiewicz. W 1897 r. obok spoczęła jego żona Honorata. Warto też odwiedzić neogotycki kościół parafialny św. Stanisława Biskupa i Męczennika, ufundowany w 1878 r. przez Łukasiewicza i jego współnika, właściciela Zręcina, Karola Klobasę-Zrenckiego. W prezbiterium znajdują się epitafia inskrypcyjne fundatorów świątyni z portretami malowanymi na blasze.

Sylvia Uryga

PIERWSZA ULICZNA LAMPY NAFTOWEJ W GORLICACH PRZY KAPLICZCE NA ZAWODZIU SGRAFFITO GORLICE. FOT. ROMANA OBROCKA

Łukasiewicza w 1856 r., która spłonęła prawdopodobnie 24 grudnia 1869 r.

Kraków – w 1850 r. Ignacy Łukasiewicz rozpoczął studia farmaceutyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim. Z tego okresu nie zachowały się jednak żadne pamiątki. Muzeum Farmacji UJ posiada natomiast cenne ekspozyty z późniejszych lat życia wynalazcy, m.in. oryginalne meble z dworku w Chorkówce – domową apteczkę z własnoręcznie przez Łukasiewicza wypisanymi sztyldzikami oraz sekretarzyk, a także dokumenty – 274-stronnicowy manuskrypt apteczny z recepturami oraz sporządzony przez farmaceutę inwentarz apteki w Brzostku. Kraków upamiętnił też Łukasiewicza pomnikiem, który stoi przy ul. Lubicz, nieopodal Instytutu Nafty i Gazu.

Krosno – pamiątką po twórcy przemysłu rafineryjnego, długoletnim radnym powiatu krosnińskiego, zobaczyć można na wystawie „Historia oświetlenia” w Muzeum Podkarpackim. Podziwiać można tam także ekspozyty, jak księga i medal pamiątkowy, подарowane

Ignacemu Łukasiewiczowi, autorstwa wybitnego rzeźbiarza Jana Raszki. W uroczystości uczestniczyło 100 tys. osób, wśród nich przedstawiciele najwyższych władz państwowych. Pomnik uległ zniszczeniu w 1939 r. Został odbudowany i ponownie odsłonięty w 1973 r.

Lwów – nie sposób pominąć miasta, w którym Łukasiewicz dokonał swojego największego odkrycia, choć w obecnej dramatycznej sytuacji nie wiadomo, kiedy znów będzie można je odwiedzić. Przy ulicy Kopernika 1, w odtworzonych pomieszczeniach dawnej apteki, w której Ignacy Łukasiewicz wraz z Janem Zehem pracowali nad destylacją ropy naftowej, działa dziś interaktywne muzeum Piotra Mikolascha oraz cukiernia „Pod Żółtą Gwiazdą”, zaś w restauracji „Lampa naftowa” gości wita pomnik Łukasiewicza i Jana Zeha, autorstwa Włodzimierza Cisarzyka. W lokalu zgromadzono kolekcję około 500 lamp naftowych z całego świata, a także wiele innych pamiątek związanych z destylacją ropy. Do

Apel w sprawie Biblioteki OBKOP

Kraków, 8 marca 2022 r.
Szanowni Państwo!
Ośrodek Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce (OBKOP) prowadzi od kilku lat działalność naukowo-badawczą w zakresie dziejów Ormian polskich. Ośrodek tworzy interdyscyplinarny zespół badaczy i prowadzi zarówno indywidualne, jak i zbiorowe projekty naukowe dotyczące historii i szeroko pojętej kultury ormiańskiej w kontekście historii Polski i Armenii oraz ich wzajemnych relacji. Ich efektem są publikacje naukowe i edycje źródłowe. Podejmujemy także współpracę z różnymi środowiskami w kraju i zagranicą w zakresie przedsięwzięć naukowych.
Jednym z głównych celów zespołu badawczego jest gromadzenie literatury fachowej, stanowiącej niezbędne instrumentarium do efektywnej pracy naukowej. Aktualnie księgozbiór Ośrodka liczy kilkaset woluminów literatury krajowej i zagranicznej, pozyskanych przez kupno oraz darowizny. Zawiera przede wszystkim opracowania monograficzne i encyklopedie dotyczące historii Armenii, języka, sztuki, kultury, folkloru, jak również dziejów diaspory ormiańskiej na świecie. Szczególny nacisk kładziemy na pozyskiwanie prac na temat historii Ormian na obszarze dawnej Polski oraz w krajach Europy Środkowej i Wschodniej, a także historii literatury i sztuki, politologii, językoznawstwa, biografistyki, relacji polsko-ormiańskich itd. Stale uzupełniana biblioteka jest ważnym elementem warsztatu badawczego. Chcemy ją dalej rozbudowywać, powiększać i uzupełniać oraz oczywiście udostępniać studentom i badaczom zajmującym się problematyką ormiańską. Dlatego zwracamy się z prośbą o przekazanie do zbiorów Ośrodka dubletów wydawnictw armenistycznych: książek, czasopism, broszur. Chętnie przyjmujemy dary w postaci archiwaliów po polskich rodzinach pochodzenia ormiańskiego. Gromadzimy też wszelkie druki dokumentujące życie społeczne Ormian w Polsce (zaproszenia, afisze, ulotki itp.). W razie chęci przekazania nam tego rodzaju darów prosimy o wcześniejszy kontakt z dr. Tomaszem Krzyżowskim: krzyzowski@interia.pl; tel. 789 272 697.

dr hab. Andrzej A. Zięba
dyrektor Ośrodka Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce

Co słyszeć w Ośrodku Badań nad Kulturą Ormiańską w Polsce

WYDARZENIA | Apel – ciągle aktualny – już spotkał się z odzewem, o czym informuje portal OBKOP.

Zbiory Ośrodka powiększyły się o darowiznę prof. Andrzeja Pisowicza, składającą się z książek o tematyce armenologicznej. Trafiła tam również spuścizna niedawno zmarłego prof. Edwarda Tryjarskiego, przekazana przez jego rodzinę za pośrednictwem prof. Krzysztofa Stopki.

Zbiory biblioteki idą już w setki pozycji, pozyskanych z darowizn i zakupów. Blisko tysiąc publikacji zostało wyspecyfikowanych w katalogu: <http://armenopolonia.pl/biblioteka-obkop/katalog/>. Biblioteka czynna jest od poniedziałku do czwartku w godzinach od 10 do 14. Korzystanie z książek i czasopism możliwe jest tylko na miejscu. **Przed wizytą należy skontaktować się telefonicznie z pracownikiem Ośrodka: 789 272 786 lub 789 272 697.**

Adres biblioteki: ul. Sławkowska 17, 31-016 Kraków, pokój 224 (można także wejść do budynku od ul. Świętego Jana 22).

Dominikanin i pisarka

W ostatnim czasie Ośrodek gościł o. Marka Miławickiego OP, który 18 lutego wygłosił odczyt „Sadok Barącz OP – sylwetka badacza”. Dzieje i dzieło sławnego dominikanina to temat pracy doktorskiej prelegenta. Towarzysząca jego wystąpieniu prezentacja jest dostępna na stronie OBKOP.

Z kolei wykład „Stereotypy Ormian we współczesnej literaturze perskiej i ich obraz własny w prozie Zoyi Pirzād” odbył się 25 marca. Wygłosiła go prof. Anna Krasnowolska z Uniwersytetu Jagiellońskiego, wybitna specjalistka w dziedzinie kultury perskiej. Z opublikowanej relacji zacytujmy fragment: „Szczególne miejsce w literaturze języka perskiego zajmuje Zoya Zana Pirzād, Ormianka podejmująca tematykę kobiecą z perspektywy tej literaturze niedostępnej, bo od wewnątrz wspólnoty ormiańskiej. Prelegentka omówiła twórczość Zoyi Pirzād jako burzącą stereotypy. W języku polskim dostępne jest na razie jedno tylko opowiadanie tej autorki, *Père Lachaise*, które weszło do antologii *Kolacja cyprysu i ognia. Współczesne opowiadania irańskie* (wybrane i przełożone przez Iwonę Nowicką, Warszawa 2003). Tłumaczenie kolejnego utworu przygotowała prof. Krasnowolska”.

Wirtualne miasteczko

Pod skrzydła OBKOP formalnie trafił projekt *My Kutczanie*.

WYKŁAD PROF. ANNY KRASNOWOLSKIEJ. FOT. FRANCISZEK WASYL

Przy wykorzystaniu narzędzi humanistyki cyfrowej i źródeł masowych stworzone zostanie Wirtualne Ormiańskie Miasteczko. Na stronie Ośrodka już pojawiła się nowa zakładka, ilustrowana planem Kut

z 1781 roku – zawierającym układ zabudowy wokół Rynku, z zaznaczeniem domostw chrześcijańskich i żydowskich. Baner przekierowuje na stronę www.mykutczanie.pl, gdzie dr Franciszek Wasyl publikuje

dane metrykalne mieszkańców Kut z lat 1715-1945 z krótkimi biogramami i fotografiami. Dane uszeregowane są w dwóch indeksach: osobowym i rzeczowym. Warto jeszcze dodać, że w ostatnim „Lehahayerze” (nr 7) ukazał się artykuł „Kto czym się bawi i z czego żyje. Profesje Ormian z Kut nad Czeremoszem na tle innych nacji w końcu XVIII wieku”, autorstwa właśnie Franciszka Wasyla.

Na początku kwietnia projekt OBKOP „Ormianie kresowi na Śląsku po 1945 roku” uzyskał rekomendację Rady Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (NPRH) do finansowania. Zgodnie z procedurą konkursu teraz oczekuje na podpis ministra edukacji i nauki.

Romana Obrocka

Nagrobek rodziny Aleksandra Augustynowicza w Kołaczkwie

WYDARZENIA | Nagrobek rodziny Augustynowiczów we wsi Kołaczkowo zostanie odrestaurowany – podało Radio Września. Fundusze na ten cel przeznaczyła miejscowa Rada Sołecka.

Pomnik znajduje się na terenie przysiółkowego parku, w części przynależnej do parafii Świętych Apostołów Szymona i Judy Tadeusza. Przedostatnim właścicielem dworu był Władysław Stanisław Reymont. Po śmierci pisarza w 1925 r. spadkobiercy sprzedali posiadłość rodzinie Juraszów. Antoni Jurasz, znany lekarz chirurg, związał się z rodziną Augustynowiczów przez małżeństwo ze Stanisławą, pierworodną córką znanego malarza, ucznia Jana Matejki – Aleksandra Augustynowicza (1865-1944), i Anny z Czernyńskich (1868-1940). W mogile spoczywają Stanisława Juraszowa (1896-1979), jej rodzice oraz młodsza siostra – Zofia (1899-1938). Na odrestaurowanie pomnika Rada Sołecka przeznaczyła ok. 13 tys. zł z funduszu sołeckiego. Za zorganizowanie i przebieg prac odpowiedzialny jest Gminny Ośrodek Kultury, którego siedziba mieści się w zabytkowym pałacu. Jak relacjonuje dyrektor GOK Mariusz Gomulski, szacunkowy koszt renowacji – według wyceny z połowy 2021 r. – to ok. 26 tys. zł. – Trudno będzie nam pozyskać brakującą kwotę, która w tym roku będzie już dużo wyższa. Rozmowy z konserwatorem zabytków rozwią-

nasze nadzieje, bo pomnik nie ma charakteru zabytkowego. Ochronie podlega tylko jedna tablica z inskrypcjami. Mimo wszystko jednak chcemy w tym roku zadanie zrealizować, trochę systemem gospodarczym: zakupimy potrzebne materiały, a prace przy odnowieniu pomnika być może wykonają lokalni rzemieślnicy za przysłówkową złotówkę – mówi Mariusz Gomulski.

RO

ALEKSANDER AUGUSTYNOWICZ,
AUTOPORTRET, MUZEUM NARODOWE
W KRAKOWIE. BIOGRAM ARTYSTY:
WWW.WIKI.ORMIANIE.PL

NAGROBEK JEST POPEKANY, INSKRYPCJE NA DWÓCH TABLICACH NIECZYTELNE. DZIĘKI DECYZJI MIESZKAŃCÓW KOŁACZKOWA MA SIĘ TO ZMIENIĆ. FOT. HANNA STASZEWSKA

Bibliotheca Armeniaca

PUBLIKACJE | Przegląd najważniejszych obcojęzycznych prac naukowych o historii i kulturze Ormian. Seria Ormianie w Europie Wschodniej / Armenians in Eastern Europe. Wyjątkowy projekt wydawniczy poświęcony historii oraz współczesnej sytuacji Ormian w naszej części Europy.

Niniejszy esej rozpoczyna nową serię artykułów, która – mam nadzieję – zagości na dłużej na łamach „Awedisu”. Będę w niej prezentować przegląd najważniejszych nowych publikacji naukowych poświęconych historii i kulturze Ormian. W odróżnieniu od recenzji, jakie regularnie pojawiają się na tych stronach, będą to prace obcojęzyczne, przede wszystkim te wydane w języku angielskim. Szerszy będzie też zakres geograficzny i tematyczny. A zatem nie tylko dziedzictwo polskich Ormian, lecz przekrój zjawisk i zagadnień z różnych zakątków Europy i świata, gdzie Ormianie byli lub są obecni i gdzie ta obecność przyciągnęła uwagę antropologów, historyków, socjologów oraz przedstawicieli innych dziedzin nauki.

Na dobry początek przybliże nie jedną książkę, lecz całą ich serię, zatytułowaną *Ormianie w Europie Wschodniej* (*Armenians in Eastern Europe / Armenier im östlichen Europa*). Seria ta ukazuje się od 2014 roku dzięki projektowi wydawniczemu prowadzonemu w Instytucie Historii i Kultury Europy Wschodniej (Leibniz-Institut für Geschichte und Kultur des östlichen Europa) w Lipsku. Jest ona rezultatem wcześniejszego projektu badawczego „Ormianie w kulturze i gospodarce Europy Wschodniej (XIV-XIX w.)”, realizowanego w tym samym ośrodku naukowym. Według słów głównego redaktora serii, prof. Stefana Troebsta, prezentuje ona monografię, prace zbiorowe oraz współczesne edycje i tłumaczenia tekstów źródłowych. Wyborowi tematów i zagadnień przyświecają trzy podstawowe cele. Po pierwsze, publikowane prace mają przybliżyć wkład Ormian w rozwój naszej części Europy – wkład, który rzadko trafia zarówno do opracowań naukowych, jak i szerszej świadomości społecznej. Po drugie, mają one ukazywać specyficznie ormiańskie spojrzenie na Europę Wschodnią. Po trzecie, seria stanowi platformę wymiany myśli i wiedzy pomiędzy specjalistami z zakresu historii i kultury Ormian, rozsiadniętymi po różnych krajach regionu i rzadko mającymi okazję do współpracy. Seria liczy obecnie sześć tomów.

Pierwszym tytułem serii (choć książka ukazała się dopiero w 2018 roku) jest praca zbiorowa *Ormianie w Europie Wschodniej. Antologia* (*Armenier Im Östlichen Europa: Eine Anthologie*) pod redakcją Tamary Ganjalyan, Bálinta

Kovácsa i Stefana Troebsta. Opublikowany po angielsku i niemiecku tom to dwadzieścia dwa rozdziały i ponad pięćset stron tekstu, od klasycznych prac takich prekursorów badań nad historią Ormian, jak Nicolae Jorga i Grzegorz Petrowicz, do najnowszych badań młodego pokolenia specjalistów. Polskich autorów i tematykę reprezentuje w tym tomie, poza artykułem Petrowicza o Ormianach w służbie dyplomatycznej Królestwa Polskiego, praca Krzysztofa Stopki poświęcona Ormianom w Galicji pod zaborem austriackim. Ponadto historii polskich Ormian dotyczą prace autorstwa Ernsta Suttnera, Aleksandra Osipiana oraz Jarosława Daszkiewicza. Ten pierwszy opisuje początki unii kościelnej polskich i transylwańskich Ormian z Rzymem, kiedy to obie wspólnoty wiernych funkcjonowały w jednoczesnej komunii z Eczmiadzynem i Watykanem. Ten drugi poświęca rozdział historiom krążącym w XVI-XVII-wiecznym Lwowie wokół początków osadnictwa Ormian na Rusi Halickiej. Ostatni z wymienionych autorów omawia obecność Ormian w XIV-XVIII wieku w miastach znajdujących się na terytorium dzisiejszej zachodniej Ukrainy.

Publikacja oznaczona jako drugi tom serii to praca zbiorowa o nieco węższym profilu: *Sztuka Ormian w Europie Wschodniej* (*Die Kunst der Armenier im östlichen Europa*) pod redakcją Mariny Dmitriewej, Bálinta Kovácsa i Stefana Troebsta. Opublikowana w 2014 roku książka również zawiera prace w języku angielskim i niemieckim. Dla czytelnika zainteresowanego sztuką polskich Ormian najciekawsze będą rozdziały Waldemara Delugi „Studia nad sztuką ormiańską w Polsce na przełomie XIX wieku”, Piotra Kondraciuka „Ormiańska architektura Zamościa”, Iriny Hajuk „Ormiańska katedra pw. Wniebowzięcia Najświętszej

Marii Panny we Lwowie” i „Muzeum Ormiańskie we Lwowie. Historia i teraźniejszość” oraz Iriny Skwarcowej „Rola ormiańskich mistrzów rzemiosła w produkcji jedwabiu na Białorusi. Druga połowa XIX wieku – początek XX wieku”.

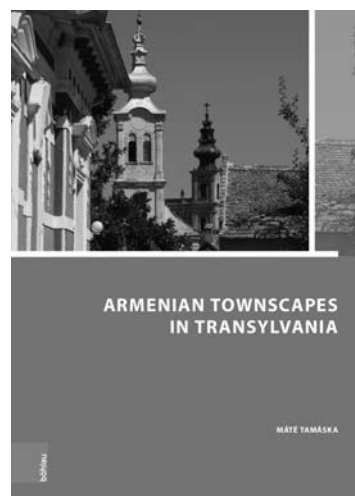

Trzeci tom serii ukazał się w 2016 roku i nosi tytuł *Ormianie w postsocjalistycznej Europie* (*Armenians in Post-Socialist Europe*). Jako że miałem przyjemność być jego współredaktorem oraz autorem dwóch rozdziałów, poświęcę mu tutaj nieco więcej miejsca. Publikacja ta stanowi kompendium wiedzy na temat współczesnych wspólnot ormiańskich w krajach byłego bloku wschodniego. Praca nad książką ukazała nie tylko wielką różnorodność ormiańskich wspólnot oraz ogromną liczbę wartych poruszenia tematów, lecz również palący brak specjalistów gotowych te tematy podjąć. Niemniej jednak piętnaście rozdziałów omawia obecność Ormian w większości krajów regionu – od największej na świecie ormiańskiej diaspory w Rosji po nieliczne i mało znane wspólnoty w takich krajach, jak Albania i Estonia. Przy tym spotykamy tu zarówno potomków średniowiecznych ormiańskich kupców oraz Ormian ocalałych z ludobójstwa w Imperium Osmańskim, jak i niedawnych migrantów z Armenii. Jednym z głównych tematów książki jest samoorganizacja Ormian w poszczególnych krajach, cechująca się niezwykle ciekawym zróżnicowaniem w zależności od polityki wobec mniejszości narodowych i religijnych przyjętej w danym państwie. Dzisiejszą sytuację diaspory ormiańskiej w Polsce, a w szczególności napływ nowych migrantów do kraju, omawia artykuł Łukasza Łotockiego „Imigracja Ormian do Polski w czasach poradzieckich”.

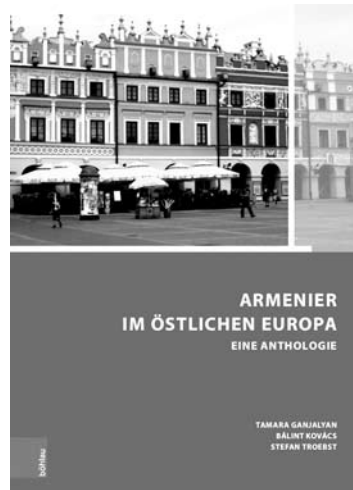
Kolejna część serii, również opublikowana w 2016 roku, to

niemieckojęzyczna monografia Tamary Ganjalyan *Diaspora i imperium: Ormianie w przedrewolucyjnej Rosji (XVII-XIX wiek)*. (*Diaspora und Imperium: Armenier im vorrevolutionären Russland (17. bis 19. Jahrhundert)*) Praca porusza fascynujące zagadnienia dotyczące związków ormiańskich kupców z Imperium Rosyjskim – układów handlowych, które zawierali, szlaków, którymi transportowali towary z Azji i Bliskiego Wschodu do Europy, a przede wszystkim ich roli w bezprecedensowej ekspansji terytorialnej Imperium w omawianym okresie.

Piąta praca to opublikowane w 2019 roku niemieckojęzyczne tłumaczenie zapisków podróżnych ormiańskiego mnicha z zakonu mechitarystów, Minasa Bżiszkanca (*Der Reisebericht des Minas Bžškeanc' über die Armenier im östlichen Europa*). Pierwotnie wydane w Wenecji w 1830 roku, zapiski Bżiszkanca prezentują dokładny opis historii, kultury oraz dziedzictwa materialnego społeczności ormiańskich w Europie Środkowo-Wschodniej – od ziem polskich po Transylwanię, Bułgarię, Krym i Rosję. Publikacja ta, opatrzona obszernymi komentarzami Bálinta Kovácsa oraz Marca Nichaniana rzuca nowe światło zarówno na wczesne stadium kształtowania się nowoczesnej tożsamości narodowej Ormian, jak i na relacje panujące w początkach XIX wieku na opisywanym obszarze.

Na koniec szósta pozycja w serii – angielskojęzyczna monografia *Ormiański krajobraz miejski w Transylwanii* (*Armenian townscapes in Transylvania*) autorstwa Máté Tamáski. Książka ukazała się w 2018 roku, a więc, nieco paradoksalnie, w tym samym czasie co pierwszy tom. Przedstawia ona dokładną, architektoniczną oraz historyczno-socjologiczną, analizę czterech ormiańskich miast na tery-

torium Transylwanii – Gherli (Szamosújvár), znanej również jako Armenopolis oraz Hajakarah, Dumbraveni (Erzsébetváros), Gheorgheni (Gyergyószentmiklós) oraz Frumoasy (Csíkszép). Praca skupia się na takich zagadnieniach, jak położenie geograficzne tych ważnych w XVIII i XIX wieku ośrodków handlowych, ich plan urbanistyczny, zabudowa, oraz znajdujący w niej odzwierciedlenie układ społeczny. Publikacja kolejnych pięciu części serii *Ormianie w Europie Wschodniej* planowana jest w najbliższych latach. Warto śledzić więc rozwój tego ważnego i niezwykle ciekawego projektu wydawniczego, mając przy tym nadzieję, że również historia i kultura polskich Ormian doczeka się w niej szerszej i bardziej dogłębnej prezentacji.

Prace dotychczas opublikowane w serii *Ormianie w Europie Wschodniej*:

Tom 1. *Armenier Im Östlichen Europa: Eine Anthologie* (*Ormianie w Europie Wschodniej. Antologia*), red. T. Ganjalyan, B. Kovács, S. Troebst, Wyd. Böhlau, Kolonia, 2018.

Tom 2. *Die Kunst der Armenier im östlichen Europa* (*Sztuka Ormian w Europie Wschodniej*), red. M. Dmitriewa, B. Kovács, S. Troebst, Wyd. Böhlau, Kolonia, 2014.

Tom 3. *Armenians in Post-Socialist Europe* (*Ormianie w postsocjalistycznej Europie*), red. K. Sikierski, Wyd. Böhlau, Kolonia, 2016.

Tom 4. *Diaspora und Imperium. Armenier im vorrevolutionären Russland (17. bis 19. Jahrhundert)* (*Diaspora i imperium: Ormianie w przedrewolucyjnej Rosji (17-19 wiek)*), Tamara Ganjalyan, Wyd. Böhlau, Kolonia, 2016.

Tom 5. *Der Reisebericht des Minas Bžškeanc' über die Armenier im östlichen Europa* (*Zapiski podróży Minasa Bżiszkanca o Ormianach w Europie Wschodniej*), Minas Bżiszkanec (red. G. Grigoryan, B. Kovács), Wyd. Böhlau, Kolonia, 2019.

Tom 6. *Armenian townscapes in Transylvania* (*Ormiański krajobraz miejski w Transylwanii*), M. Tamáska, Wyd. Böhlau, Kolonia, 2018.

Konrad Sikierski

Ważne adresy i telefony

AMBASADA REPUBLIKI ARMENII W POLSCE

Ambasador JE Samvel Mkrtchian
kontakt:
ul. Bekasów 50, 02-803 Warszawa
tel. (+48) 22 899 09 40-42
fax (+48) 22 899 09 35
e-mail: armpolandembassy@mfa.am
godziny pracy: pn.–pt. 9.00–18.00

PRZEDSTAWICIEL MNIEJSZOŚCI ORMIAŃSKIEJ W KOMISJI WSPÓLNEJ RZĄDU I MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH

Bogdan Kasprowicz
kontakt:
e-mail: przedstawiciel@ormianie.pl

SZKÓŁKI ORMIAŃSKIE Gdańsk

kontakt: mgr Gajane Hakopian
mgr Aszchen Simonian
tel. (+48) 500 062 065
miejsce zajęć: Szkoła Podstawowa nr
58, ul. Skarpowa 3, 80-145 Gdańsk

Kraków

kontakt: dr Gohar Chaczatryan
tel. (+48) 600 402 169
e-mail: gohar.khachatryan@gmail.com
http://www.szkola.armenia.pl
miejsce zajęć: Wojewódzka Bibliote-
ka Publiczna, ul. Rajska 1, II piętro,
31-124 Kraków

Łódź

kontakt: Nune Hovhannisyan
tel. (+48) 536 808 707
e-mail: nairi.lodz@gmail.com
www.facebook.com/nairi.lodz
miejsce zajęć: Ormiańskie Centrum
Edukacyjno-Kulturowe „Nairi”, ul.
Piotrkowska 238, Łódź

Warszawa – Płock

kontakt: mgr Margarita Jeremian
tel. (+48) 601 068 368
e-mail: maga379@wp.pl
miejsca zajęć: Szkoła Podstawowa
nr 210, ul. Karmelicka 13, 00-163
Warszawa
Szkoła Podstawowa nr 1
Pasaż Vuka Karadzica 1, 09-400 Płock

Wrocław

kontakt: Ruzan Gevorgyan
tel. (+48) 501 122 726
miejsce zajęć: Centrum Kultury
Ormian i Biblioteka przy Towarzy-
stwie Ormian Polskich, ul. Kościuszki
37AB, Wrocław

NAUKA JĘZYKA ORMIAŃSKIEGO

kontakt: mgr Ruzanna Ghardaszjan
tel. (+48) 791 016 215
e-mail: ormianski@lehahayer.pl
miejsce zajęć: Szkoła Podstawowa nr
50, ul. Katowicka 28, 31-351 Kraków

DUSZPASTERZE

Kościół katolicki obrzędku ormiańskiego www.ordynariat.ormianie.pl

Ks. Cezary Annusewicz – proboszcz
ormiańskokatolickiej **parafii**
północnej z siedzibą w Gdańsku
kontakt:
Rzymskokatolicka parafia św. św.

Piotra i Pawła, ul. Żabi Kruk 3
80-822 Gdańsk, tel. (+48) 58 301 99 77
e-mail: cezary.annusewicz@wp.pl
http://www.piotripawel.diecezja.gda.pl

Ks. Józef Naumowicz – duszpasterz
ormiańskokatolickiej **parafii**
centralnej z siedzibą w Warszawie
i administrator **parafii południowej**
z siedzibą w Gliwicach
kontakt:
e-mail: jozef.naumowicz@ormianie.pl
www.facebook.com/Kosciolormian-
skokatolicki/

Apostolski Kościół Ormiański

O. Taron Ghulikyan – duszpasterz
Apostolskiego Kościoła Ormiań-
skiego
kontakt:
FB: Ormiański Kościół Apostolski
w Polsce / Łaj Առաքելական
Եկեղեցի Լեհաստանում

TŁUMACZE PRZYSIĘGLI JĘZYKA ORMIAŃSKIEGO

dr Hajk Howannisjan
(Hayk Hovhannisyan)
kontakt:
ul. Radzikowskiego 77A/10
31-315 Kraków
tel. (+48) 886 886 609
e-mail: kancelaria@tlumacz-ormianski.pl
http://www.tlumacz-ormianski.pl

mgr Lilit Karapetian
kontakt:
ul. Grzymalitów 1B m. 3
03-141 Warszawa
tel. (+48) 691 107 304
e-mail: lilit.karapetyan@wp.pl

mgr Margarita Jeremian
kontakt:
ul. Jana Krysta 8 m. 30
01-112 Warszawa
tel. (+48) 601 068 368
e-mail: maga379@wp.pl

URZĄD DS. CUDZOZIEMCÓW

kontakt:
ul. Koszykowa 16, 00-564 Warszawa
tel. (+48) 22 601 75 14
fax (+48) 22 601 74 19
http://www.udsc.gov.pl

BEZPŁATNE PORADY PRAWNE Warszawa

Stowarzyszenie Interwencji Prawnej
kontakt:
ul. Siedmiogrodzka 5/51
01-204 Warszawa
tel. (+48) 22 621 51 65
tel. (+48) 792 568 561
e-mail: biuro@interwencjaprawna.pl
http://www.interwencjaprawna.pl

Kraków

Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć
kontakt:
ul. Krowoderska 11/7
31-141 Kraków
tel. (+48) 12 633 72 23
e-mail: porady@pomocprawna.org
http://www.pomocprawna.org

ԼԵՀԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

Դեսպան՝ ՆԳ Սամվել Մկրտչյան
կապ՝
Բեկասովի փող. 50, 02-803 Վարշավա,
հեռ.՝ (+48) 22 899 09 40-42
Ֆաքս (+48) 22 899 09 35
Էլ. փոստ՝ armpolandembassy@mfa.am
աշխատանքային ժամերը՝ երկ.-ուրբ.
9.00-18.00

ԼՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ և ԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒ ԷԹՆԻԿԱԿԱՆ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՏԵՂ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՎՈՒՄ ՀԱՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹՅԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

Բոգդան Կասարյովիչ
կապ՝
Էլ. փոստ՝ przedstawiciel@ormianie.pl

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐ Գդանսկ

կապ՝
մագիստրոս Գայանե Հակոբյան
մագիստրոս Աշխեն Սիմոնյան
հեռ.՝ (+48) 500 062 065
պարապմունքների վայրը՝ Թիվ 58
հիմնական դպրոց, Սկարպովա
փող. 3, 80-145 Գդանսկ

Կրակով

կապ՝
դոկտոր Գոհար Խաչատրյան
հեռ.՝ (+48) 600 402 169
Էլ. փոստ՝ gohar.khachatryan@gmail.com
http://www.szkola.armenia.pl
պարապմունքների վայրը՝ Վոյնոդային
գրադարան, II հարկ, Ռայսկա փող. 1,
31-124 Կրակով

Լոճ

կապ՝
Նունե Հովհաննիսյան
հեռ.՝ (+48) 536 808 707
Էլ. փոստ՝ nairi.lodz@gmail.com
www.facebook.com/nairi.lodz
պարապմունքների վայրը՝ «Նաիրի»
հայկական կրթամշակութային, կենտ-
րոն, Պիոտրկովսկա փող. 238, Լոճ

Վարշավա – Պոլցկ

կապ՝
մագիստրոս Մարգարիտա Երեմյան
հեռ.՝ (+48) 601 068 368
Էլ. փոստ՝ maga379@wp.pl
պարապմունքների վայրը՝ Թիվ 210
հիմնական դպրոց, Կարմելիցկա փող.
13, 00-163 Վարշավա: Թիվ 1 հիմնական
դպրոց, Պասաժ Վոլկա Կարաջիճիա
փող. 1, 09-400 Պոլցկ

Վրոցլավ

կապ՝
Ռուզան Գևորգյան
հեռ.՝ (+48) 501 122 726
պարապմունքների վայրը՝
Լեհահայոց Միության կից Հայկական
Մշակույթի Կենտրոն և Գրադարան
Կոստյուշկի փող. 37AB, Վրոցլավ

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶԿԻ ՈՒՍՈՒՑՈՒՄ

կապ՝
մագիստրոս Ռուզաննա Ղարդաշյան
հեռ.՝ (+48) 791 016 215
Էլ-փոստ՝ ormianski@lehahayer.pl
Թիվ 50 հիմնական դպրոց
Կատովիցկա փող. 28, 31-351 Կրակով

ՔԱՀԱՆԱՆԵՐ Հայ Կաթողիկե Եկեղեցի

www.ordynariat.ormianie.pl

Քին. Ցեզարի Աննուսիկի՝
Ժողովրդապետ Հայ Կաթողիկե
Հյուսիսային Ժողովրդապետությանը
նստաալրը՝ Գդանսկ:
կապ՝
Սուրբ Պողոս և Պետրոս
հռոմեակաթղիկ եկեղեցական ծովս
Ժաբի Կրով փող. 3, 80-822 Գդանսկ
հեռ.՝ (+48) 58 301 99 77
Էլ. փոստ՝ cezary.annusewicz@wp.pl
http://www.piotripawel.diecezja.gda.pl
Քին. Հովսեփ Նաումովիչ՝ հոգևոր հովիւ
Հայ Կաթողիկե **Կենտրոնական**
Ժողովրդապետությանը
նստաալրը՝ Վարշավա:
կապ՝
Էլ. փոստ՝ jozef.naumowicz@ormianie.pl
www.facebook.com/Kosciolormian-
skokatolicki/

Հայ Առաքելական Եկեղեցի

S. Տարոն Ղուկիկյան
Լեհահայոց հոգևոր հովիվ
կապ՝
FB: Ormiański Kościół Apostolski
w Polsce / Հայ Առաքելական Եկեղեցի
Լեհաստանում

ՀԱՅԵՐԵՆԻ և ԼԵՀԵՐԵՆԻ ԵՐԿԱՅԱԼ ԹԱՐԳՄԱՆԻՉՆԵՐ

դոկտոր Հայկ Հովհաննիսյան
կապ՝
Ռաջիկովսկեգ փող. 77Ա/10
31-315 Կրակով
հեռ. (+48) 886 886 609
Էլ-փոստ՝ kancelaria@tlumacz-ormianski.pl
http://www.tlumacz-ormianski.pl
մագիստրոս Լիլիթ Կարապետյան
կապ՝
Գժիմալիտով 1B / 3
03-141 Վարշավա, հեռ. (+48) 691 107 304
Էլ. փոստ՝ lilit.karapetyan@wp.pl

մագիստրոս Մարգարիտա Երեմյան

կապ՝
Յանա Կրիստա փող. 8/30
01-112 Վարշավա
հեռ. (+48) 601 068 368
Էլ. փոստ՝ maga379@wp.pl

ՕՏԱՐԵՐԿՐԱՑԻՆԵՐԻ ՀԱՐՑԵՐՈՎ ԳԵՐԱՏԵՍՉՈՒԹՅՈՒՆ

կապ՝
Կոշիկովա փող. 16, 00-564 Վարշավա
հեռ.՝ (+48) 22 601 74 02
Ֆաքս՝ (+48) 22 601 74 19

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՎՃԱՐ ԽՈՐՀՐԴԻ ԳՐԱՏԵՆՅԱԿՆԵՐ Վարշավա

Իրավական միջամտության ընկերություն
կապ՝
Սիեդմիոգրոճկա փող. 5/51, 01-204
Վարշավա, հեռ.՝ (+48) 22 621 51 65
Վարշավա, հեռ.՝ (+48) 792 568 561
Էլ. փոստ՝ biuro@interwencjaprawna.pl
http://www.interwencjaprawna.pl

Կրակով

Հայինա Նեցի անվ. իրավաբանական
օգնության կենտրոն
կապ՝
Կրովոդերսկա փող. 11/7
31-141 Կրակով,
հեռ.՝ (+48) 12 633 72 23
Էլ. փոստ՝ porady@pomocprawna.org
http://www.pomocprawna.org

AWEDIS – CZASOPISMO ORMIAŃSKIE. ISSN 2081-450X. NUMER ZAMKNIĘTO 26 VI 2022 R. NAKŁAD 1400 EGZ. ADRES REDAKCJI: UL. ŚWIĘTOJERSKA 12, 00-236 WARSZAWA. E-MAIL: AWEDIS@ORMIANIE.PL REDAKTOR NACZELNY: SYLWIA URYGA (SYLWIA.URYGA@ORMIANIE.PL), REDAKTOR TECHNICZNY: ROMANA OBRÓCKA (ROMANA.OBRÓCKA@ORMIANIE.PL), WSPÓŁPRACA: MONIKA AGOPSOWICZ, ARMEN ARTWICH, WŁADYSŁAW DEŃCA, HAYK HOVHANNISYAN, BOGDAN KASPROWICZ, MARIA OHANOWICZ-TARASIUK, GAGIK PARSAMIAN, PROF. ANDRZEJ PISOWICZ, PROF. ARA SAYEGH, GARİK SARKSJAN. KOREKTA: LIDIA MOLAK; ŁAMANIE: WODNIK WŁADYSŁAW DEŃCA; WYDAWCA: FUNDACJA KULTURY I DZIEDZICTWA ORMIAŃ POLSKICH (FKIDOP) WWW.DZIEDZICTWO.ORMIANIE.PL. ZREALIZOWANO DZIĘKI DOTACJI MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI. PUBLIKACJA WYRAŻA JEDYNIĘ POGLĄDY AUTORA/ÓW I NIE MOŻE BYĆ UTOZSAMIANA Z OFICJALNYM STANOWISKIEM MINISTRA SPRAW WEWNĘTRZNYCH I ADMINISTRACJI. ԻՅՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒՄ Է ՄԻԱՅՆ ՅԵՐԻՆԱԿԻ (ՅԵՐԻՆԱԿՆԵՐԻ) ՏԵՍԱԿԵՏԸ և ԶԻ ԿԱՐՈՂ ՆՈՒՅՆԱՑԿԵԼ ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ և ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՊԱԾՏՈՆԱԿԱՆ ԴԻՐԵՐՈՐԾԱՆ ՅԵՏ:

Święte miejsce także dla Ormian

WYDARZENIA | Na Świętej Górze Polanowskiej stanął kolejny „ormiański” pomnik.

Gospodarzami tego wyjątkowego miejsca na Pojezierzu Bytowskim, w woj. zachodniopomorskim, są franciszkanie. Nawiązując do jego pątniczej tradycji, zakonnicy w latach 2003-2004 zbudowali tam kaplicę i pustelnię pod wezwaniem Matki Bożej Bramy Niebios. Górę upodobali sobie również okoliczni Ormianie: koszalińscy, płoccy... Od sześciu lat pielgrzymują w to miejsce, modlą się, biesiadują. Zostawiają materialne ślady, symbolizujące ich tożsamość: Chaczkar (2016), pomnik św. Grzegorza z Nareku (2021), obelisk Matki Bożej (2022). Wszystkie trzy pomniki ufundował Grzegorz Aśłanian, Ormianin, artysta malarz mieszkający w Polsce od 30 lat. – Matka Boża chroni nas wszystkich – powiedział fundator w Polskim Radiu Koszalin, podkreślając braterstwo i wzajemny szacunek, jakie łączą Ormian i Polaków.

OBELISK MARIA POMERANA. FOT. ANNA WINNICKA/POLSKIE RADIO KOSZALIN

Pomnik Matki Bożej, w czasie kolejnej pielgrzymki Ormian 4 czerwca, poświęcił ojciec Taron Ghulikyan, duszpasterz Ormiańskiego Kościoła Katolickiego, w towarzystwie ojca Janusza Jędryszka OFMConv. Wśród pątników był również Samvel Mkrtchyan, Ambasador Republiki Armenii w Polsce, i przedstawiciele lokalnej władzy samorządowej. Obok wizerunku Matki Bożej na kamieniu wyryto napisy: Maria Pomerana oraz Pomerania Terra Mariae. – Przed reformacją Pomorze było zwane Ziemią Maryi, a Maryja była czczona jako Pani Pomorza. Poprzez ten obelisk chcemy powrócić do maryjnej tradycji Pomorza – wyjaśnił o. Jędrzysek. Miesiąc wcześniej o. Ghulikyan poświęcił drewniany filar zwieńczony ikoną św. Judy Tadeusza, apostoła, patrona Armenii, zdobiący ścianę franciszkańskiej pustelni.

red.

W Galerii Sztuki w Mosinie

KULTURA | „Wiatr od Araratu” – wieczór poezji i muzyki ormiańskiej odbył się w sobotę, 4 czerwca w Salonie Poetyckim Galerii Sztuki w Mosinie.

Podczas spotkania, prowadzonego przez Kalinę Izabelę Ziółę, ormiańskimi piosenkami zachwycał słuchaczy zespół Go Arm, czyli bracia George i Aram Sayegh. W programie znalazły się wiersze ormiańskich poetów, zarówno współczesnych, jak i klasycznych, w tłumaczeniu Kaliny Izabeli Zióły, oraz piękne ormiańskie pieśni. Spotkaniu towarzyszyła wystawa obrazów prof. Marka Przybyła z Uniwersytetu Artystycznego w Poznaniu. Publiczność dopisała. Na widowni zasiedli również goście z Poznania i Wrocławia.

red.

Kalina Izabela Ziola
Stara Ormianka na Krymie

każdego ranka
stoi przy zejściu na plażę
z koszem
przykrytym kolorową chustą

lśniące warkocze
próbują sięgnąć ziemi
naznaczona czasem twarz
błyszczą miedzią

mijam ją
i nagle dogania mnie
głośne wołanie
czurczchela pachtawa

Plurimos annos

WYDARZENIA | Sto lat w łacińskiej wersji, wykonane przez chór Wrocławskich Madrygalistów, wybrzmiało we Wrocławiu dwa razy.

KS. MAREK BIAŁY I KS. JÓZEF NAUMOWICZ Z LISTEM OD KARD. KAZIMIERZA NYCZA

Po dopołudniowej wizycie w Gliwicach 19 czerwca ks. prof. Józef Naumowicz zawitał do Wrocławia, gdzie jak zwykle w gościnnym kościele Bożego Ciała, w asyście o. Marka Miławickiego OP, odprawił ormiańskokatolicką Mszę św. Przed liturgią udzielił sakramentu chrztu i bierzowania dwóm chłopczykom: Tadeuszowi, synowi Joanny i Mateusza Głowackich, oraz Grzegorzowi, synowi Krystyny i Grzegorza Agopsowiczów. W obrzędzie towarzyszył mu ks. Marek Michalik, proboszcz rzymskokatolickiej parafii Niepokalanego Poczęcia NMP we Wrocławiu, na terenie której rodziny mieszkają. Po Mszy nastąpiła miła uroczystość odczytania listu z wyrazami wdzięczności dla ks. proboszcza Marka Białego, przesłanego przez kard. Kazimierza Nycza. Ordynariusz wiernych obrządku ormiań-

skiego w Polsce dziękował w nim „za bardzo życzliwą i ofiarną współpracę z duszpasterstwem ormiańskokatolickim we Wrocławiu oraz za użyczenie kościoła parafialnego Bożego Ciała na sprawowanie liturgii ormiańskokatolickiej i sal parafialnych na spotkania wspólnoty ormiańskiej po liturgii. Dzięki uprzejmości życzliwości Księdza Kanonika wspólnota ormiańska we Wrocławiu ma od siedmiu lat komfortowe warunki” – napisał metropolita warszawski. Radosne *Plurimos annos* dla Księdza Dobrodzieja zaśpiewali Wrocławscy Madrygaliści. Do nich w śpiewie dołączyli wierni. Powtórne wykonanie nastąpiło już na spotkaniu po Mszy i było dedykowane Elżbiecie Łyskowskiej, której ks. Naumowicz z okazji imienin złożył najserdeczniejsze życzenia.

Romana Obrocka
www.ordynariat.ormianie.pl

GRZEŚ I TADZIO, NOWI CZŁONKOWIE KOŚCIOŁA, W OTOCZENIU RODZIN
FOT. ROMANA OBROCKA

czurczchela pachtawa
zamknięte w winnym soku
orzechy kuszą krągłością
z palców zlizują lepkość miodu
słodczy ormiańskich delikcji
topnieje w promieniach słońca
i na języku

pachnie latem

Z tomiku „Oczy od grzechu ciemne” (2017)

KALINA IZABELA ZIOŁA, ARAM SAYEGH.
FOT. AGNIESZKA BERETA

Zawsze po stronie słabszych

WYDARZENIA | Fundacja im. Brata Alberta przyjęła uchodźców z Ukrainy.

Ksiądz Tadeusz Isakowicz-Zaleski zawsze staje po stronie słabszych i prawdy. Udowodnił to, i ciągle udowadnia, życiowymi wyborami, pracą, angażowaniem swojego autorytetu, publicystyką... Dlatego z wpływem pierwszej fali uchodźców z Ukrainy dla ks. Tadeusza nie było kwestii: pomagać czy nie? Pomagać! Na decyzji nie ciążyły bolesne dla Polaków, szczególnie Kresowian, przemilczane zbrodnie z przeszłości. Fundacja im. Brata Alberta, której prezesem jest właśnie ks. Isakowicz-Zaleski, otworzyła swoje placówki na przyjęcie uciekinierów ze stref wojny.

FOT. JAROSŁAW ROLAND KRUK / WIKIPEDIA, LICENCJA: CC-BY-SA-3.0

W cyklu „Wszyscy jesteśmy braćmi” TVP 1 wyemitowała reportaż o pomocy Kościoła katolickiego dla uchodźców z Ukrainy na przykładzie działań Fundacji im. Brata Alberta (Radwanowice, Trzebinia, Chrzanów) i księży salezjanów w Warszawie. Uchodźcy: osoby starsze, kobiety z dziećmi – są pod dobrą, fachową opieką. W radwanowickim domu zdążyło już urodzić się dziecko. Schronienie znalazło też zwierzątko jednego z dzieci. Wypowiedzi uciekinierów oszczędzają widza, nie epatują obrazami wojennego okrucieństwa. Tylko smutek w oczach jest nie do ukrycia. Kamera zarejestrowała też krótki dialog Iryny z Doniecka z ks. Tadeuszem, który nie mógł opanować wzruszenia: „Zrzucają bomby fosforowe, tak że ziemia płonie... Tu ludzie są bardzo dobrzy, wszyscy pomagają, brakuje mi słów, aby wyrazić, jak jestem wdzięczna...” „Będzie dobrze, wszystko wróci do porządku” – odpowiada kapłan. Program można obejrzeć pod linkiem: <https://vod.tvp.pl/video/wszyscy-jestesmy-bracmi-odc-10,60133603>

RO

